

inVisibles

L'estat del racisme
a Catalunya

informe

**20
23**

SOS RACISME

PER LA IGUALTAT DE DRETS

CRÈDITS

AUTORIA

SOS Racisme Catalunya

CONSELL

Cheikh Drame Tine, Christian Pachá, Karlos Castilla Juárez,
Marcel Alcántara, Zahra Hosseini

SERVEI D'ATENCIÓ I DENÚNCIA (SAiD)

Paula Rossi, Bruno Maestro, Úrsula Ruiz

PLANIFICACIÓ

Anna Altés

COMUNICACIÓ

Jennifer Molina, Dalia del Río

FORMACIÓ

Kaire Ba Dejuan, Marilda Sueiras

ADMINISTRACIÓ

José Luis Belloso, Abderraouf Barka

IL·LUSTRACIÓ

Núria García

DISENY I MAQUETACIÓ

Mercedes Sá

TEXTOS

Úrsula Ruiz, Paula Rossi, Lorena Antón, Bruno Maestro,
Zhara Hosseini, Cheikh Drame Tine

TRADUCCIÓ I CORRECCIÓ

Mercè Duch

SOS RACISME

PER LA IGUALTAT DE DRETS

INDICE

1| Editorial

#

5

2| El racisme policial en el sistema de justícia penal “Mira’m als ulls, has vist alguna vegada el dimoni tan a prop?”

#

9

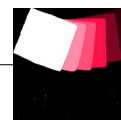
3| El racisme en el sistema educatiu: Per on comencem?

#

15

4| Reflexions des de la formació antiracista a SOS Racisme

#

19

5| Indefensió davant del poder policia

#

23

6| 365 dies de racisme

#

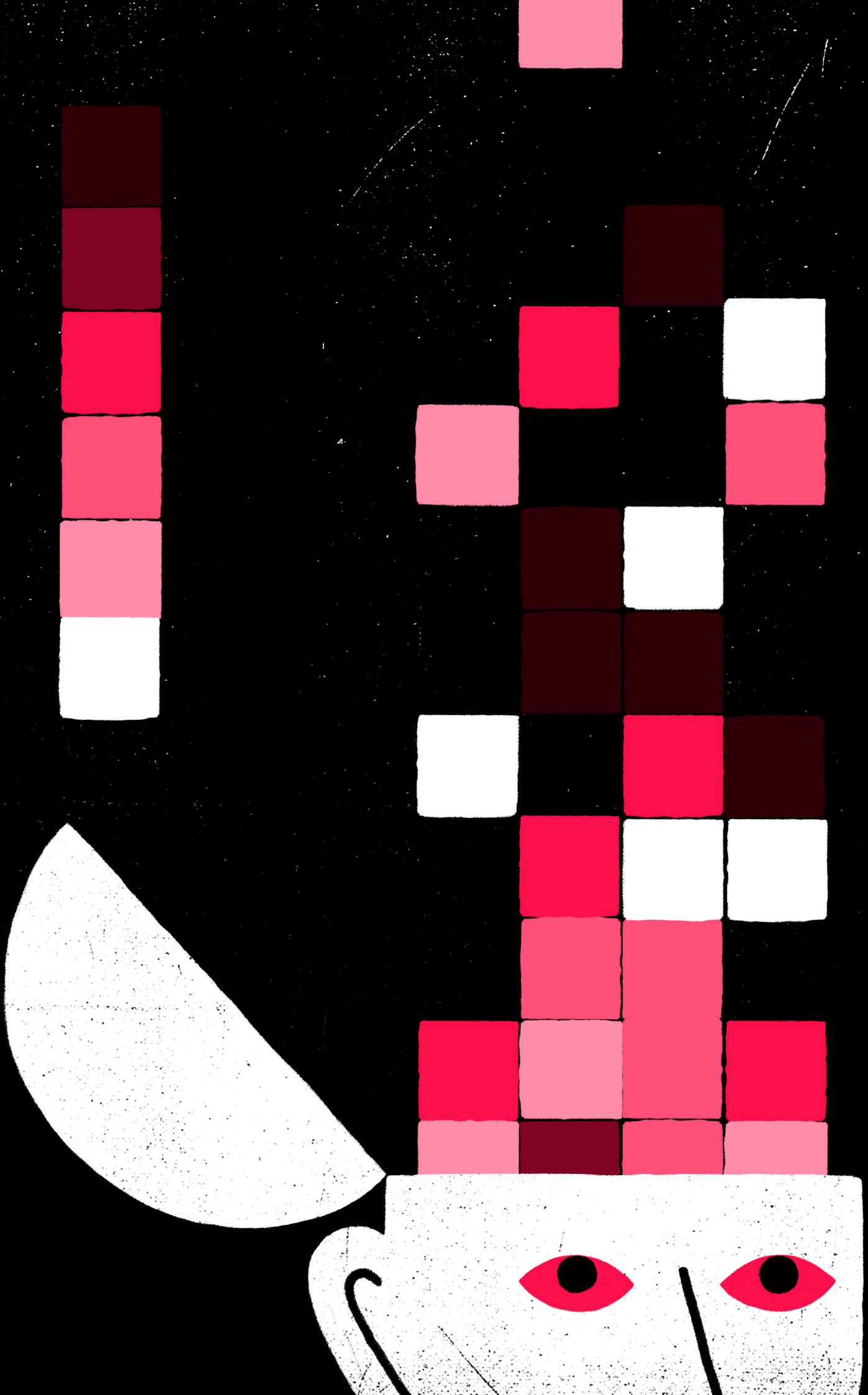
27

7| Casos Reals

#

53

1 | EDITORIAL

SERÀ L'ANTIRACISME CAPAÇ?

Cheikh Drame Tine.
President de SOS Racisme Catalunya

El racisme mata! És un dels lemes de SOS Racisme Catalunya, ho tenim estampat en samarretes, bosses de mà, adhesius, etc. És obvi, i des del moviment antiracista fa temps que reclamem la necessitat de fomentar accions i estratègies que ens permetin protocol·litzar i tenir les eines per detectar a temps els senyals del volcà de l'odi, abans que ens esclati en la cara amb conseqüències fatals per a la convivència en aquesta societat amb diversitat de cultures. Malgrat que la multiculturalitat fomenti que aquestes cultures no puguin ser expressades lliurement i que sempre estiguin subjugades a la cultura hegemònica. Malgrat que és important recordar que les cultures es retroalimenten mútuament. Com a exemples tenim la gastronomia, la música, la vestimenta, etc. Per desgràcia, ens queda moltíssima feina per fer.

A escala global, des de tots els moviments crítics contra el racisme, continuem reclamant una memòria històrica decolonial. Sobretot, en aquells estats que en el passat van ser metròpolis i no condemnen aquest passat. Continuem exigint: Veritat, justícia, reparació i garantia de no repetició! Tampoc no podem deixar de fer el paral·lelisme amb la colonització que pateix el poble palestí des de fa algunes dècades, davant del revelador silenci còmplice de la majoria de les nostres dirigents, malgrat les manifestacions en contra per part de la ciutadania. Resulta contradictori que el mateix "occident col·lectiu" ho descrigui com una ocupació, però que,

al seu torn, no s'avergonyeixi d'amassar milions d'euros amb contractes armamentístics que arrasen la població civil palestina, especialment la infància. Si ho analitzem des d'una perspectiva antiracista, resulta evident que l'objectiu continua sent mantenir el domini mundial del supremacisme blanc-occidental com a filosofia i doctrina políticomilitar. Entendre això reforça la desvinculació entre el racisme i la moral. Ens ajuda a comprendre la motivació darrere de les atrocitats comeses pel poder occidental de cap a cap del globus terrestre des d'un suposat posicionament democràtic i equitatiu. Sobre el paper sona bé, però, en la pràctica, es tracta d'assolir i exercir el poder i perpetuar-s'hi. Tal com expliquen nombrosos experts i analistes de relacions internacionals i geopolítica.

En l'àmbit estatal, veiem com s'aplica aquesta lògica de deshumanització sobre les persones racialitzades com no blanques, a les quals se'ls veta el "gaudi" o accés al "jardí"¹ europeu. Un exemple en pot ser la contradicció entre l'acolliment massiu, respectuós i amb cura de refugiats procedents d'Ucraïna, que encara avui compten amb vies especials, i les imatges insuportables de la massacre de Melilla, les declaracions posteriors dels nostres dirigents i el tractament a les persones provinents de fora d'Europa que busquen refugi.

És cert que, a Catalunya, ja fa temps que assenyallem la deshumanització, reflectida

¹ Paraules de Josep Borrell (Alt representant de la Unió per a Afers exteriors i Política de Seguretat): "Sí, Europa és un jardí. La major part de la resta del món és una jungla, i la jungla podria envair el jardí. Nosaltres hem construït un jardí. Tot funciona. És la millor combinació de llibertats polítiques, prosperitat econòmica i cohesió social que la humanitat hagi construït mai."

en la criminalització exercida mitjançant la perfilació racial durant anys, com un dels exemples més clars de racisme institucional. Ens agradaria també assenyalar la dimensió i la gravetat que li suposa a l'antiracisme el fet que des del sistema judicial es faci el possible per no incorporar la perspectiva antiracista i, en conseqüència, no aplicar sentències exemplars per racisme.

El cas de les tortures per part dels Mossos d'Esquadra a un jove negre al Bages, i el seu paupèrrim abordatge institucional, mostren la falta de voluntat política per abordar el racisme estructural des de les institucions. Quant racisme policial és necessari perquè les institucions pertinents abordin el problema com a tal? Quantes víctimes més calen perquè les administracions reconeixin que existeix un problema estructural de racisme en els cossos policials? Mentre no hi hagi canvis i accions profundes per combatre el racisme policial, els governs són responsables de fets com els viscuts. I d'aquesta manera, el racisme institucional continuarà violentant les persones que la blanquitud ha racialitzat com a no blanques.

Ens trobem davant un panorama en què augmenten els discursos i delictes d'odi entre veïnes. On els individus d'ideologia neonazi poden denunciar que se senten perseguits per defensar les seves idees antidemocràtiques i sí que són escoltats i més.

Malgrat totes les situacions descrites anteriorment, a SOS Racisme Catalunya ens trobem enfront d'un augment exponencial del nombre de persones que venen a denunciar al SAiD, un augment en la demanda de la nostra oferta formativa i davant d'una necessitat més gran de comunicar tot el treball que duem a terme per tal d'estar més presents en el territori. En aquest sentit, ens preguntem el següent:

El moviment antiracista a Catalunya serà capaç de traslladar els fonaments de la seva lluita als qui encara no se n'han fet ressò?

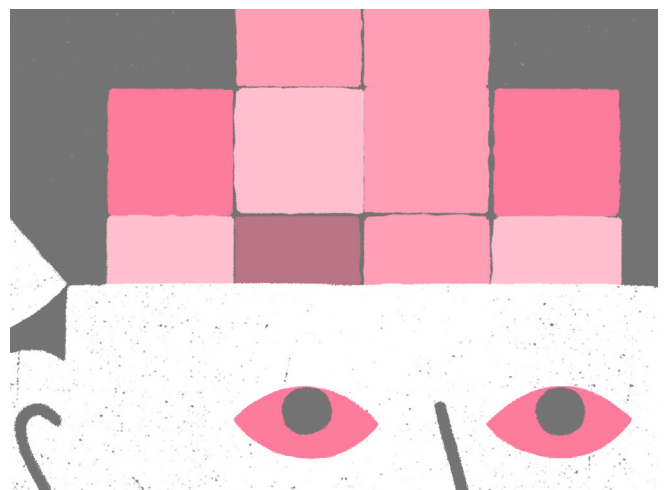
Serà capaç de transformar les bases d'una societat que no contempla la possibilitat d'una relació d'equitat i respecte en la diversitat?

El moviment estarà disposat a assumir i revisar els seus privilegis?

Serà capaç d'aconseguir la pau i la igualtat de drets i oportunitats si no se supera el model multicultural?

I de convèncer els nostres dirigents i administracions públiques que l'aposta ha de ser antiracista, igual que altres lluites estructurals que s'interseccionen?

Serà capaç?

2| “MIRA’M ALS ULLS, HAS VIST ALGUNA VEGADA EL DIMONI TAN A PROP?” EL RACISME POLICIAL EN EL SISTEMA DE JUSTÍCIA PENAL

Lorena Antón, Paula Rossi

El Servei d’Atenció i Denúncia de SOS Racisme Catalunya ha representat des de 2019 un total de **64** denúncies per violència i racisme policial. Hi ha dues característiques comunes en aquests casos: la falta de prova suficient per iniciar la via penal i les traves que el mateix sistema penal posa durant el procediment.

El cas de W, víctima de tortures policials el gener de 2019, reflecteix a la perfecció el periple pel qual ha de passar una persona que ha sofert violència policial quan decideix interposar una denúncia, fins i tot quan es disposa de prova suficient.

A 20 anys acabats de fer, W va ser detingut per sis agents ARRO a la localitat de Sant Feliu de Sasserra per un delictes que no havia comès, i pel qual posteriorment va ser absolt. Malgrat no oposar resistència -segons informa el mateix atestat policial- en el marc de la detenció va ser sotmès a agressions físiques i psíquiques, vexacions, insults racistes i fins i tot un tret que no va arribar a encertar-lo, però que, segons l’agent, de no haver fallat “*li hagués rebentat les costelles amb la bala*”. Li van llançar bosses d’escombraries, el van sacsejar, li van oprimir el coll mentre estava tirat a terra, li van cridar tota mena d’insults racials, van proferir frases amenaçadores com ‘*et pegaria una hòstia que et deixaria blanc*’,

‘racista no, el següent’, ‘mira’m als ulls, has vist alguna vegada al dimoni tan a prop?, és el més a prop que veuràs el dimoni’, ‘no t’ha quedat la cara prou clareta encara?’ i posant l’accent a negar la seva condició humana; tot això mentre altres agents observaven sense intervenir.

A més de comptar amb testimonis, W. va poder gravar la intervenció i, des de l’inici del procediment penal, el cos de Mossos d’Esquadra va estar al corrent d’aquesta prova explícita que conté les veus dels agressors, identificats en l’atestat policial.

Al març, quan a penes havien passat dos mesos des de la comissió dels fets, es va sol·licitar la pràctica de dues proves clau: una roda de reconeixement i una prova pericial d’identificació de veu. Durant el transcurs del procés, les defenses dels agents agressors es van oposar a la pràctica d’aquestes proves, i van insistir a sobreseure el cas, és a dir, que s’arxivés abans que pogués examinar-lo un jutge. Els indicis de criminalitat eren clars.

Mentrestant, la revictimització de W. era cada vegada més flagrant i les vulneracions més profundes; campanyes d’assetjament en xarxes, difamació, divulgació i ús de la seva imatge violant la seva intimitat i atacs gratuïts de grups organitzats afins

als agressors, complint amb el patró d'intentar relacionar les víctimes de racisme policial amb la criminalitat.

A més, SOS Racisme Catalunya, com a acusació particular, també es va veure embolicada en campanyes de descrèdit, menysteniment i fins i tot injúries quan va haver d'enfrontar acusacions de muntatge i violència verbal, tant pública com privada, cap a l'entitat i cap a alguns dels seus membres.

Altres aspectes qüestionables del procediment, i que reflecteixen el que pateixen les víctimes de racisme policial, són:

1. A qui protegeixen els jutges? Els procediments contra la policia sempre venen emmarcats en un qüestionament de la credibilitat de la persona que denuncia, juntament amb la presumpció de veracitat dels agents. Això es percep des d'un punt de vista subjectiu en el tracte que reben, en les preguntes que els realitzen i en el to en què es formulen, però també, en alguns fets objectius que no succeeixen en altres procediments.

En aquest cas, el més destacable va ser que el jutge d'instrucció, per iniciativa pròpia, va acordar que la roda de reconeixement es dugués a terme tant de manera individual com col·lectiva -fórmula realment infreqüent que podria dificultar la identificació- i que els agents portessin la cara tapada amb un passamuntanyes, fórmula inèdita que clarament impedeix la identificació¹. Després de dos anys i alguns recursos, la roda de reconeixement encara no s'havia dut a terme. W. es va veure obligat a desistir d'aquesta diligència per prioritzar la seva integritat i la seva salut, atès que continuar amb els recursos només dilataria encara més el procediment i la resta de

proves ja permetien identificar sense cap gènere de dubtes els agressors.

2. Encobriment policial: els agents de Mossos d'Esquadra que van realitzar la 'pericial de veu' van remetre un informe en el qual es concloïa, d'una banda, que els investigats es negaven a declarar en seu policial, i per l'altra, que els seus superiors -un sotsinspector i dos sergents- no reconeixien les seves veus. Aquest primer informe mostra clarament com funciona l'encobriment policial, en molts casos en connivència amb el poder judicial, ja que no sols van arribar a presentar un pretès informe pericial com si fos una declaració, sinó que el jutge no els va interpel·lar per això. Aquesta nova burla és un reflex de la seguretat que tenen en la seva impunitat, i per a la víctima, una nova font de vulneració.

Davant la inacció judicial, l'acusació particular va haver de presentar un altre recurs per indicar que una pericial de veu exigeix que els investigats permetin confrontar la seva veu amb la gravació o que manifestin expressament que no hi donen el seu consentiment. Aquest fet és rellevant en l'àmbit jurídic perquè negar-se a declarar és un dret de les persones investigades, no obstant això, negar-se a fer una prova que pot ser exculpatòria es pot considerar un indicatiu de criminalitat i, per tant, es pot utilitzar durant el judici per rebatre el seu argument dient que no havien participat dels fets.

Respecte al fet que els tres superiors no identifiquessin ni un sol dels investigats en un primer moment, malgrat reconèixer les seves veus, cal preguntar-se el següent: com és possible no puguin fer-ho amb persones amb les quals tenen un contacte directe?

¹ La justificació d'aquesta decisió judicial és que, en la seva primera declaració, la víctima va indicar que durant l'agressió hi havia agents de seguretat ciutadana i agents de la unitat ARRO vestits amb passamuntanyes, i que van ser aquests últims els qui el van agredir. Va caldre recordar en un escrit aclaridor que la víctima també va indicar que podria reconèixer als agents sense gènere de dubtes, perquè òbviament durant la intervenció, que va durar més d'una hora, es van treure el passamuntanyes.

La resposta és senzilla: pel corporativisme i l'encobriment amb què operen els cossos de policia en casos de tortures. L'ànim de protegir els agressors resulta obvi, i prova d'això va ser que, aquests mateixos superiors, van decidir un temps més tard ampliar la seva declaració i identificar-los.

I per què ho van fer? Perquè la víctima, un any després dels fets, en el context del renou mediàtic esdevingut a partir de l'assassinat de George Floyd i veient-se superat per la hipocresia institucional, social i mediàtica, va decidir difondre els àudios i un vídeo parlant en primera persona com a testimoniatge que aquests fets també ocorren en l'Estat Espanyol. La notícia es va publicar en diversos mitjans de tirada nacional i es va viralitzar, arribant a tenir un impacte en el Parlament de Catalunya, on alguns partits van exigir responsabilitats polítiques.

Ahora, a escala social, múltiples veus es van fer ressò de la denúncia per explicar que havien viscut situacions similars de racisme policial. Va ser després d'aquest renou que des de Mossos d'Esquadra van començar internament a reaccionar, fins al punt que els superiors van decidir dir la veritat, i reconèixer les veus dels agressors, que van quedar identificats sense cap gènere de dubtes.

3. Actuació de les defenses dels policies:

després de sol·licitar en nombroses ocasions l'arxivament del cas i d'impedir amb diversos recursos la fluïdesa del procediment, van concloure la instrucció presentant un escrit de conclusions provisionals, en el qual, a més de sol·licitar la seva absolució, reclamaven que la víctima es fes càrrec de les costes del procediment, inclòs el cost de la representació dels agressors. Segons el seu criteri, i malgrat els indicis i proves contundents de què es disposava, els agressors sostenien que W.

havia denunciat falsament i amb mala fe. Trobem aquesta afirmació fora de tot sentit i com una forma més d'intimidat i intentar vulnerar la dignitat de la víctima fins a l'últim minut, sense respecte i sense cap mena de consideració ni ètica.

El fet de veure de primera mà que hi ha policies que en el marc d'una identificació se senten amb legitimitat per torturar una persona pel fet de ser negra fa por, és molt greu, i vergonyós per a tot el cos policial i les institucions que els encobreixen. Igual de greu és que les víctimes de racisme policial hagin de fer front a les agressions físiques i psíquiques pròpies de les tortures i, a més, a un procediment com el descrit i que té com a conseqüència la desconfiança lògica en un sistema judicial que, lluny de protegir-les, contribueix a la seva revictimització i aprofundeix els seus impactes.

En aquest cas, W va haver d'exposar-se mediàticament per generar les reaccions que van portar a la identificació dels seus agressors com a part de la seva reparació i cerca de justícia. Va poder fer-ho malgrat les conseqüències, però això no hauria de ser responsabilitat de les víctimes.

El procediment va continuar amb un judici igualment revictimitzador, precedit per mesos esgotadors tècnicament i personalment, intercanvis de propostes que no tenien en compte la reparació del mal i una sentència per conformitat tancada en l'últim moment. Què era essencial perquè W acceptés? Que els torturadors reconeguessin els fets davant d'ell, de la seva família, de l'entitat que l'acompanyava, dels representants de moviments antiracistes i, per extensió, de tota la societat.

I es va aconseguir, com també es va aconseguir una cosa no habitual: el compromís de l'Administració, encara que tardà, d'expulsar els agents condemnats del cos de Mossos d'Esquadra després de conèixer-se la sentència i davant la reacció i la pressió social.

Així i tot, es va requerir que quatre mesos després de la sentència ferma, la societat civil tornés a pronunciar-se en favor del seu compliment. Al cap d'un parell de dies i després que el Departament d'Interior busqués justificar-se amb un relat basat en fal·làcies, van tornar a anunciar que aquesta vegada sí que formalitzarien l'expulsió dels sis agents condemnats després d'admetre haver torturat una persona motivats per racisme.

Tot el que s'ha descrit, a més d'evidenciar la poca preocupació de les institucions que haurien de garantir la seguretat i els drets de les víctimes, mostra l'altra cara de la impunitat. Una impunitat afavorida per un sistema judicial en què aquest tipus d'agressions es cometen perquè es poden cometre, perquè estan legitimades.

L'incompliment dels compromisos i la manca de voluntat política per fer efectius els mecanismes previstos per protegir la població del racisme, també el reproduïxen.

3| EL RACISME EN EL SISTEMA EDUCATIU: PER ON COMENCEM?

Úrsula Ruiz

Des de l'any 2022, un dels àmbits estratègics d'intervenció del Servei d'Atenció i Denúncia de SOS Racisme Catalunya, d'ara endavant SAiD, ha estat el sistema educatiu. A més a més, aquest interès s'ha vist acompanyat d'un increment de les denúncies rebudes pel servei sobre violències i discriminacions interpersonals i institucionals ocorregudes a escoles i instituts.

Per una banda, ens trobem amb violències i discriminacions interpersonals comeses contra l'alumnat racialitzat i/o la seva unitat familiar. En aquests casos, els agents perpetradors són altres joves. Les conductes reportades han consistit en violència verbal - com insults, burles, comentaris racistes, menyspreus o to elevat -, violència física i l'exclusió d'aquestes persones en la participació de les dinàmiques educatives i/o d'oci típiques de contextos escolars. Per altra banda, s'ha denunciat la violència institucional, exercida per la mateixa escola o institut, o pels seus agents. Aquesta violència es dirigeix contra l'alumnat però també, de nou, contra la unitat familiar. Algunes de les conductes informades han estat la criminalització i adultització de menors, la sospita constant d'una mala conducta, la desprotecció de la víctima un cop la institució és coneixedora d'una victimització, el tractament hostil, el qüestionament envers la situació i la negació o minimització del racisme.

Les demandes que més arriben al SAiD són les referides a episodis de violència inter-

personal, tot i que les denúncies contra violències i discriminacions institucionals s'han incrementat. La problemàtica resideix en el fet que no totes les demandes que rebem s'acaben constituint com a cas assumit, donat que l'asimetria que es crea en una situació de racisme en el sistema educatiu provoca que les víctimes tinguin por a les conseqüències que pot tenir la seva denúncia, que el fet de fer valdre els seus drets pugui empitjorar la situació i, fins i tot, creuen que no es pot prendre cap acció per abordar de forma efectiva la problemàtica.

Les accions que el SAiD ha emprès per abordar els casos de racisme en el sistema educatiu es poden agrupar en accions d'acompanyament psicosocial i accions legals. Val a dir que aquestes accions s'han desenvolupat de forma paral·lela i complementària, ja que en aquest tipus de violències i discriminacions la reparació és més complexa i implica la reparació individual de la víctima directa, però també el treball sobre el dany causat a la unitat familiar.

Quant a l'acompanyament psicosocial, aquest se centra en la restauració del dany causat i en aconseguir la responsabilització i la reparació per part de l'agent perpetrador. Per tant, les accions desenvolupades es dirigeixen a la víctima, a la unitat familiar i a l'ofensor mateix. Alguns exemples d'accions dutes a terme en el marc de l'acompanyament són: la intermediació entre la víctima (i la unitat familiar) i l'agent perpetrador, l'assessorament jurídic, la derivació a altres serveis específics en atenció a les particula-

ritats del cas i la facilitació d'eines i recursos per poder abordar la situació concreta, però també per prevenir altres episodis de racisme en les aules. En aquest aspecte, fins i tot ha arribat a participar l'àrea de Formació de SOS Racisme per fomentar la capacitat de les professionals i el coneixement de la problemàtica en aquest àmbit. És important subratllar que aquest acompanyament es dona tant quan les violències i discriminacions són interpersonals com institucionals.

Pel que fa a les accions legals, han consistit en: la comunicació de la situació a la inspecció educativa, i la subsegüent activació de la via administrativa, i la denúncia davant l'Oficina d'Igualtat de Tracte i No Discriminació de la Generalitat de Catalunya. El repte per als pròxims anys és l'ús de la via jurisdiccional, tant contenciosa administrativa com civil, per continuar protegint i defensant els drets de les víctimes. A més a més, aquestes vies porten associada una major reprovació de la conducta denunciada, i en conseqüència, una incidència social i política més àmplia.

Tot i que els casos que estem treballant mostren vulneracions i danys en la dignitat de la persona, la igualtat de tracte i no discriminació i la integritat física i moral, la limitació que hem d'enfrontar és la incapacitat del dret penal per respondre davant d'aquestes situacions perquè els estàndards probatoris del sistema impossibiliten la inversió de la càrrega de la prova, tot i que és la insígnia del dret antidiscriminatori, i per tant l'acreditació del racisme en els fets és un exercici pervers.

Ara bé, l'anàlisi de les demandes que ens arriben i el treball exhaustiu dels casos assumits evidencien que el racisme en el sistema educatiu no es presenta només com la violència interpersonal o institucional que ocorre en una escola o institut en concret, de forma aïllada. Considerar només aquestes dues parcel·les de les expressions del racisme en el sistema educatiu suposa una mirada parcial a la realitat i, per tant, un combat insuficient contra el racisme. A

continuació s'exposen algunes mostres de racisme en el sistema educatiu en conjunt, més enllà de les dues tipologies tractades, que el SAiD ha detectat en el seu treball diari. En primer lloc, el racisme estructural del sistema educatiu català pot manifestar-se com un accés desigual a oportunitats educatives i també com una mala distribució de recursos educatius. No obstant això, mereix una atenció especial l'anàlisi de les mesures implementades per evitar la segregació escolar i els plans de prevenció i detecció de la radicalització de joves.

Per una banda, les mesures per evitar la segregació educativa són considerades mesures d'acció positiva per garantir oportunitats educatives. Ara bé, la presa d'accions, presumptament positives, per part de l'Administració, sense una anàlisi antiracista del context social, pot donar lloc a discriminacions i situacions injustes.

Prenent com a exemple el paquet de mesures preses per l'Ajuntament de Barcelona, l'any 2022, per evitar la segregació escolar, veiem que infants i joves, que havien estat en contacte amb serveis socials per necessitats econòmiques, van ser desplaçats de l'escola o institut on es volien matricular per iniciar una escolarització forçada a altres institucions. El rerefons de la mesura era fomentar la diversitat i brindar opcions educatives sense que les opressions estructurals operants fossin una limitació per als menors. Tanmateix, el resultat és que aquestes mesures antisegregació afecten en grau més alt a famílies racialitzades i/o migrants, perquè el mateix racisme estructural els relega en la posició social i els impedeix el gaudi d'altres drets vinculats, com la feina o l'habitatge, i per tant aquestes famílies no poden decidir lliurement sobre l'educació dels seus fills.

A més, aquesta mesura és un reconeixement per part de l'Administració del fet que no tots els centres educatius compten amb els mateixos recursos ni la mateixa qualitat educativa. Si el sistema educatiu té com a

prioritat el foment de la diversitat i l'equitat educativa, per què no inverteix en totes les escoles, en termes de finançament, infraestructura i accés a recursos educatius, o bé desplaça tot l'alumnat, i no només aquell col·lectiu que ha estat en contacte amb serveis socials? Per tant, com de positiva és aquesta iniciativa? Pot impulsar les oportunitats educatives d'un grup específic, però per les conseqüències que té no és una mesura adient per lluitar contra el racisme estructural en el sistema educatiu, ja que encara persisteixen reptes i patrons segregadors (com la segregació residencial o la manca d'equitat en l'accés a recursos educatius i oportunitats).

D'altra banda, el segon exemple de racisme estructural és la creació del Pla de Prevenció, Detecció i Intervenció de Processos de Radicalització als Centres Educatius, conegut per les seves sigles "PRODERAI" per Mossos d'Esquadra i el Departament d'Ensenyament, que es va impulsar l'any 2016. Aquest protocol fomenta la participació del professorat i les direccions de centres educatius per assenyalar processos de radicalització en l'alumnat. Aquest protocol va reforçar estereotips, sospites i pors cap a certs grups d'alumnes, que lluny de respondre a una necessitat securitària general, va impactar en les oportunitats educatives i en la vida privada de molts/es alumnes. En aquest sentit, és criticable que el mateix sistema educatiu es posi a disposició per exercir com un mecanisme de control i de criminalització.

En segon lloc, el racisme institucional en centres educatius es manifesta en polítiques, pràctiques o procediments dins de les institucions escolars que generen desigualtats racials. Per il·lustrar, cal una revisió antiracista del contingut curricular, donat que aquest pot estar esbiaixat cap a una perspectiva etnocèntrica europea. En conseqüència, es limita l'educació dels estudiants i es perpetuen esquemes mentals plens d'estereotips i prejudicis i s'ignoren les contribucions i la història d'altres grups. Addicionalment, cal fomentar la

representació ètnica i racial en els materials docents. També cal un replantejament de la dinamització dels espais d'oci, per ser un espai de violència cultural. Per què se celebren festes vinculades al cristianisme, com Nadal, i s'obliden les festivitats d'altres religions? També és problemàtica la representació cultural en disfresses, on es pot caure en el *blackface* o en representacions estereotipades de minories.

Per acabar, no podem obviar la interseccionalitat del racisme amb altres eixos d'opressió, especialment el masclisme. Resulta problemàtic el tractament sexista que rep la unitat familiar quan la via de comunicació es produeix amb una dona o l'opressió estructural econòmica i social que pateixen les unitats de convivència encapçalades per dones, que sense dubte tenen un impacte en l'accés i permanència en el sistema educatiu.

En definitiva, el racisme en el sistema educatiu és quelcom que supera l'àmbit de l'aula. És una expressió més del racisme sistèmic que opera en la nostra societat. L'abordatge d'actituds individuals i col·legiades és insuficient per reformar les institucions i estructures que perpetuen la desigualtat racial. Cal una resposta comprensiva per fomentar entorns educatius inclusius i equitatius que impacti en les polítiques i pràctiques que estan vigents dins del mateix sistema.

4 | REFLEXIONS DES DE LA FORMACIÓ ANTIRACISTA A SOS RACISME

Zhara Hosseini

A SOS Racisme ja fa bastants anys que la línia formativa és una via estructural d'acció i d'incidència antiracista. De fet, la promoció d'una consciència crítica que sigui capaç de qüestionar el racisme, des de totes les seves dimensions, és un dels objectius principals de l'entitat i, en concret, de l'àrea de formació. El catàleg formatiu s'ha produït per comprendre un ampli ventall d'edats i tipologies: des de joves i adolescents fins a adults i professionals.

Atenent-nos a la àmplia demanda de les formacions antiracistes que SOS Racisme rep anualment per part d'escoles, entitats, institucions i altres sectors professionals, és lògic convenir que l'educació antiracista respon a una necessitat educativa que manca en el currículum escolar. Llavors, per què es necessita una educació antiracista? N'hi ha prou amb les formacions? Com ha de ser aquesta formació? Formo part de l'equip de formadores des de fa més de cinc anys i l'objectiu d'aquest article és donar resposta a aquestes preguntes a partir de la meva experiència.

Les formacions antiracistes, a més de crear consciència i pensament crític sobre la discriminació racial - com ja he mencionat -, poden tenir un impacte a l'hora de prevenir pensaments i actituds racistes, especialment en infants i joves. És a dir, ajudar a identificar aquestes narratives com a negatives i començar a ser persones no racistes. Nogensmenys, el propòsit formatiu va molt més enllà. L'autor Ibram X. Kendi, al llibre *How to Be an Antiracist* (2019), va escriure:

“El contrari de racista no és ‘no racista’. És ‘antiracista’. I l'activista política nord-americana Angela Davis va dir: “En una societat racista, no n'hi ha prou amb ser no racistes, hem de ser antiracistes”.

Per tant, com a educadora antiracista em sento compromesa a ajudar els participants a ser antiracistes. Això vol dir que l'objectiu de les sessions no estarà orientat a no ser racista, sinó a treballar per convertir-se en antiracista. En aquest sentit, cal partir de la base que totes les persones hem estat socialitzades dintre d'una estructura profundament racista i desigual. La lluita, doncs, és el camí de deconstrucció que cal fer. Començar a ser antiracista parteix del fet de prendre consciència sobre què són els prejudicis i què és el racisme, entendre els resultats destructius dels prejudicis i el racisme i prendre accions encaminades a posar fi a les desigualtats racials a la nostra societat.

ENSENYAR QUE EL RACISME ÉS ESTRUCTURAL

Ensenyar des d'aquesta perspectiva vol dir reconèixer els orígens del racisme passat i present per poder actuar per interrompre'l i no perpetuar-lo. Lluny de veure el racisme des d'una perspectiva moral, una bona formació antiracista ha de crear consciència que el racisme no es reproduïx només en una dimensió individual o social; es tracta d'una opressió estructural, resultat d'un passat de colonialisme, de dominació, d'opressió, i d'explotació a les persones categoritzades com a no-blanques.

Durant el temps que porto sent formadora, he vist amb força freqüència que el racisme i l'arrel del racisme no s'ensenya prou ni amb prou profunditat a les escoles i els instituts. Per tant, considero de primera importància parlar a les escoles, als instituts, als centres cívics, a les formacions per professionals, etc, sobre què és el colonialisme, o què és un CIE, sobre la perfilació racial per part de la policia, o com la llei d'estrangeria vulnera els drets de les persones migrades a Espanya.

QUÈ FEM AMB LA FRAGILITAT BLANCA?

De vegades és un repte fer formacions antiracistes; sovint sento comentaris racistes. En una formació antiracista, els comentaris racistes van en contra del que és tolerable. El racisme no és discutible. Oi que en un taller antimasclista no es permetrien comentaris masclistes? Un dels comentaris més preocupants que he sentit era *“No m'agraden els espais com aquest, prefereixo no discutir i ser ignorant i estar content amb les meves opinions, i no conèixer les opinions dels altres”*. Fins i tot m'han acusat que el que estava explicant era fals, *“fake news”*. He tingut experiències amb persones que qüestionaven el meu origen, dient *“Però d'on és? Quin és aquest accent?”*.

També he tingut experiència amb persones blanques que se sentien visiblement incòmodes amb el que s'estava parlant, i que qüestionaven tot el que estava explicant. Són exemples de fragilitat blanca. La fragilitat blanca és la defensivitat, la incomoditat, la negació i la ira que mostren els blancs quan s'enfronten a qüestions de racisme, el colonialisme, el privilegi blanc i la interseccionalitat.

Són temes que fan visible el privilegi de les persones blanques. Malgrat totes les evidències del racisme sistèmic, moltes persones blanques es resisteixen a reconèixer el seu privilegi i, en canvi, es mantenen en un estat de negació i de defensa. Com Robin DiAngelo explica, per a nosaltres que tre-

ballem per conscienciar sobre temes de racisme a les persones blanques, és un treball difícil, però molt important: *“Per a aquells de nosaltres que treballem per augmentar la consciència racial dels blancs, simplement aconseguir que els blancs reconeguin que la nostra raça ens dona avantatges és un esforç important. La defensiva, la negació i la resistència són profundes.”* (Robin diAngelo, *White Fragility: Why It's So Hard for White People to Talk About Racism*, 2018).

De fet, està bé sentir-se còmode sent incòmode quan es parla de racisme. No ens convertirem en una societat antiracista sense tenir converses incòmodes. Incòmodes o no, encara hem d'ensenyar la veritat. No podem censurar el passat, no podem ignorar les experiències passades i presents del racisme. Perquè si deixem que el nostre malestar ens protegeixi de reconèixer la nostra història i present racista, som part del problema.

A més, en els darrers anys el discurs racista s'ha normalitzat perquè hi ha un augment del poder polític de partits d'extrema dreta a Espanya i a altres països europeus. La gent pot sentir que és més acceptable fer comentaris racistes lliurement. Així doncs, també hem de desafiar l'entorn polític (a nivell nacional i mundial) que està encoratjant una narrativa populista antiimmigrant i el recurs de culpar els estrangers de tots els mals. Per això cal continuar incidint en la formació.

Però aquests comentaris i actes racistes no em desanimen. De fet, em motiven. Veig que hi ha molta feina important que cal fer. M'agradaria arribar a més persones amb les formacions, en especial a aquells col·lectius més en risc de reproduir racisme estructural (entorns educatius, administracions públiques, cossos i forces de seguretat). I també és molt important arribar als joves, ja que la socialització i el condicionament comença a una edat molt jove.

Les festivitats culturals, per exemple. Últimament m'he fixat que en els centres edu-

catius es continuen usant les cultures com a disfresses, per exemple disfressa “tema Xina”, per carnestoltes. Hi ha manca de coneixement que això és una apropiació cultural i que aquesta disfressa estereotipa diferents cultures. Això és un exemple que mostra que necessitem més formacions antiracistes per a joves i docents.

No existeixen races humanes biològicament; la raça és una construcció social. Això no vol dir que la raça no tingui sentit en la vida de les persones: la raça s'utilitza per oprimir i discriminar les persones, i la raça és un factor de com se sent la gent respecte a tu. Així que, encara que la raça és una construcció social, hem de parlar de racisme i fer formacions explícitament antiracistes. Des de SOS Racisme hem de continuar conscienciant que una societat diversa i intercultural no significa que tothom tingui les mateixes oportunitats i igualtat de drets, i hem de denunciar que hi ha persones que continuen sent discriminades a la nostra societat.

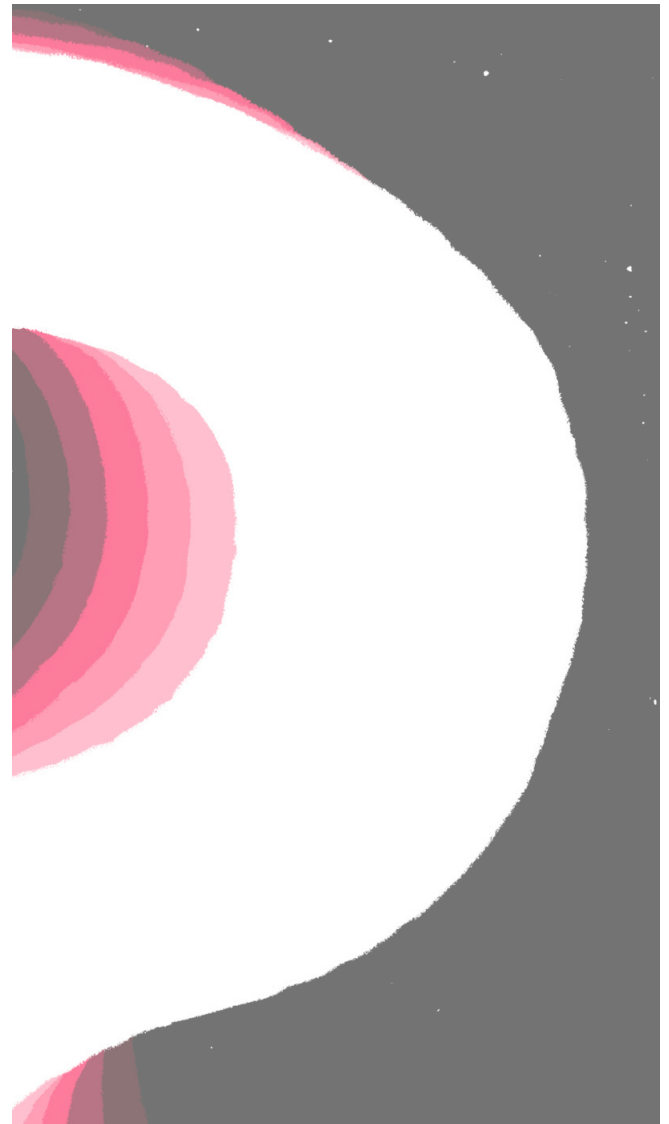
I QUÈ PASSA DESPRÉS DE LA FORMACIÓ?

Les formacions són només una part de la lluita contra el racisme. Un cop ja hi ha hagut una educació i una sensibilització, el següent pas és prendre mesures que beneficiïn la comunitat i la societat. I a més d'educar la comunitat, ser antiracista també significa reconèixer i oposar-se a les pràctiques i polítiques racistes quan les veieu. En un article en el diari *The Guardian*, Arum Kundnami diu que “Mentre els antiracistes liberals discuteixen sobre el vocabulari, els radicals actuen directament, que és l'única manera de canviar el sistema.” (Arum Kundnami, “There are two kinds of racism”, *The Guardian*, 29 juny, 2023).

L'article fa una distinció entre l'antiracisme radical i liberal. Per exemple, Kundnami comenta que mentre que l'antiracisme liberal veu el racisme com una qüestió essencialment de creences i actituds irracionals, i se

centra en la formació de la diversitat, i discuteix sobre el vocabulari, l'antiracisme radical fa acció directa, que segons l'autor és l'única manera de canviar el sistema. Per tant, no es tracta només de canviar o prevenir les actituds racistes individuals, es tracta d'actuar i lluitar estructuralment contra el racisme (per exemple, treballar col·lectivament amb organitzacions per desmantellar les estructures que resulten en fronteres racistes i cossos policials racistes).

Entendre el racisme i les seves arrels, reconèixer i qüestionar els nostres propis privilegis i prejudicis i desmuntar aquests sistemes i creences internament i a la nostra societat és un procés llarg. La feina per ser antiracista és difícil i contínua, però és necessària. Les formacions antiracistes són una part important d'aquest objectiu.

5| INDEFENSIÓ DAVANT DEL PODER POLICIA

Bruno Maestro

Fa unes setmanes anava corrent pel barri del Raval de Barcelona per no arribar tard a una reunió. Enmig de la carrera, dos homes joves en patinet em van parar. Es van identificar com a agents de la Guàrdia Urbana i em van preguntar per què corria. Sense pensar gaire, els vaig començar a explicar detalls del motiu pel qual anava amb pressa, i em van interrompre dient-me *“T’ha succeït alguna cosa? Estàs bé? Necessites ajuda?”* Els vaig dir que només volia ser puntual. Em van dir adeu i, sense demanar-me cap documentació ni registrar-me, se’n van anar. Vaig continuar corrent i de seguida vaig pensar en el privilegi blanc. Perquè soc home i soc blanc. Tot un salconduit si vols córrer per la via pública.

Aleshores em van venir al cap tots els judicis i casos en què en els últims dos anys, com a advocat de SOS Racisme, he representat persones no blanques que van ser interceptades per forces i cossos de la seguretat per caminar de pressa, o canviar de sentit de la marxa. O per mirar rar o agressiu, o per sortir d’una botiga sense comprar res. O per anar amb un carro de la compra en un mercat ambulant, o per anar amb patinet pel barri del Raval... Una infinitat d’actuacions que bàsicament es van originar per una identificació policial per perfilació racial i una presumpció de culpabilitat de persones no blanques per part dels agents policials i que van derivar en abusos d’autoritat, en actuacions negligents i en processos judicials en contra de les persones identificades.

Des del Servei d’Atenció i Denúncia de SOS Racisme Catalunya (SAiD), hem assumit al llarg del 2023 **24** casos on hi ha hagut una conducta racista per part d’agents de l’autoritat, ja sigui Guàrdia Urbana de Barcelona, policia local d’altres municipis, Mossos d’Esquadra o Policia Nacional. D’aquests, en **8** casos hem procedit a la defensa legal de la persona que s’ha vist embolicada en aquest procediment penal derivat d’una parada per perfil ètnic.

De manera general, podríem englobar en tres capítols aquestes situacions de racisme institucional dins del SAiD:

INNOCENTS QUE DONEN AMB EL PERFIL

En primer lloc, venen al SAiD persones que han sofert una detenció en el marc d’una investigació policial sense garanties. Les identificacions errònies per part de forces i cossos de seguretat formen part d’una de les situacions més injustes que vivim a SOS Racisme Catalunya dins de l’àmbit judicial penal. Aquestes es produeixen durant l’actuació policial, anterior a la judicial, en què es procedeix a la identificació per perfil ètnic-racial de persones innocents en la recerca d’un fet delictiu. Normalment, aquestes identificacions es produeixen quan agents de policia estan investigant un acte delictiu i, en la cerca de l’autor, se centren en un perfil determinat: jove d’origen magrebí, home negre, venedor ambulant... En aquestes situacions, ens

trobem amb identifications policials errònies, en què qualsevol persona que forma part d'aquests col·lectius, que doni amb el perfil, pot ser identificada com a autor dels fets denunciats.

En resum, identifications que es duen a terme dins de l'àmbit policial, sense control judicial ni participació d'advocat, i desemboquen en un procés penal amb un atestat que exposa que s'ha realitzat una identificació "sense cap dubte". No obstant això, posteriorment, ja dins del procés judicial, veurem que en la identificació duta a terme hi havia més que "dubtes" i estava plena de biaixos discriminatoris racistes amb manca de garanties que porten a innocents davant un jutge penal.

Un exemple paradigmàtic de tot l'anterior és el d'un jove afrodescendent, de divuit anys, que va ser detingut en més de cinc ocasions i li van obrir deu procediments penals per robatoris d'unes poques monedes d'euro a altres adolescents. El jove va ser detingut per primera vegada quan caminava pel carrer amb un amic seu d'origen magrebí, els agents el detenien per un robatori i els van dir que ambdós donaven amb el perfil que havien donat les víctimes dels lladres.

Després d'aquesta detenció, van fer fotos del seu rostre, que van passar a l'arxiu policial. A partir d'aquest moment, va ser detingut -mai en el lloc dels fets- cada vegada que es produïa un robatori a adolescents en el seu barri i li deien que les víctimes el reconeixien fotogràficament dins de l'opacitat de la comissaria. El jove sempre va manifestar que s'equivocaven, que ell tenia una feina i no necessitava robar dos euros. No obstant això, els agents li assenyalaven que no es podien equivocar, que no hi havia joves com ell en el municipi, que no hi havia joves negres i alts. El municipi en qüestió és la ciutat de Lleida.

No va ser fins que el jove es va tnyir el pèl de ros, i els robatoris de pocs euros es continuaven produint, quan els perspicaces

agents van veure que alguna cosa fallava i que el noi permanentment detingut no tenia res a veure amb els fets denunciats. Finalment, van detenir l'autor dels delictes (o potser un altre jove també negre i alt que donava amb el perfil). Si no arriba a ser per la reiteració dels robatoris per part de l'autor, així com per la idea del jove de tnyir-se el pèl, no sabríem com hauria acabat en cadascun dels més de deu processos judicials en els quals es va veure embolicat.

En altres ocasions, la persona innocent ha acabat sotmesa a judici. En algun cas, la víctima del delictes ha manifestat que no estava tan segura de la identitat de l'autor o que fins i tot va ser suggestionada per la policia en la identificació. En altres supòsits, els jutges han determinat que la identificació no s'ha realitzat amb prou garanties legals i, després d'anys de procés, acaba absolent l'acusat injustament. Tanmateix, no sempre és així. Pot ocórrer que la persona innocent sigui condemnada per una ratificació en seu judicial de la identificació feta sense garanties en la investigació policial i que el tribunal considera suficient.

SOBREVIGILÀNCIA DE LA POBRESA

En segon lloc, ens trobem situacions de parades per perfil ètnic-racial, en què s'efectua un registre i identificació de la persona retinguda, justificades per raons insòlites: anar caminant de pressa, per mirar 'malament', per portar una bossa gran o ser jove i anar amb patinet elèctric. Aleshores, després de l'examen d'objectes que porta, se'l denuncia penalment per delictes d'apropiació indeguda o receptació. De vegades, per portar un mòbil, uns cascos de música o un patinet elèctric comprats en una botiga de segona mà del qual no es disposa factura.

En una ocasió, vam assumir la defensa d'una persona retinguda per una bossa amb unes botes. Un jove migrant va ser condemnat penalment per apropiació indeguda per

portar unes botes de segona mà trobades en un contenidor. La policia el va detenir i va registrar per anar pel carrer amb una bossa gran i canviar el sentit de la marxa de manera inesperada, i el va denunciar per no tenir el tiquet de compra de les botes.

EL DELICTE D'ATEMPTAT: QUAN LA VÍCTIMA ÉS LA DENUNCIADA

En tercer i últim lloc, en el SAID portem la defensa d'aquelles persones que, després d'una parada policial per perfil ètnic-racial, se les deté i se'ls obre un procediment penal per resistència o atemptat contra l'autoritat. Sol succeir en supòsits on, a més d'aquesta perfilació ètnic-racial, existeix un abús de la força per part dels agents de l'autoritat, abús que sol produir-se quan la persona detinguda mostra la seva disconformitat amb una actuació que considera racista, sol·licita més informació sobre la mateixa o sent por davant una parada injustificada. En aquest punt, cal esmentar la manca de protocols i bones pràctiques dels cossos policials en el tracte a persones amb problemes de salut mental, ja que ens trobem situacions de persones amb trastorns diversos o sofrint atacs greus d'ansietat als qui els agents els apliquen violència extrema per tal de neutralitzar-les i, a més, posteriorment se'ls denuncia penalment per delictes de resistència o atemptat.

No és cap novetat en el nostre sistema la crítica a l'àmbit actual de les denúncies per resistència i atemptat per part dels cossos i forces de seguretat que, en realitat, encobreixen abusos policials. Diversos fets noticiables han estat publicats sobre aquest tema aquest darrer any¹. Si bé és cert que sense una prova clara i directa que mostri l'abús policial i la falsedat de la denúncia d'ateptat, aquesta serà molt difícil d'acreditar en un judici. Encara que els agents poli-

cials no tenen presumpció de veracitat en seu penal, en molts casos a la pràctica es valora com a tal. Enfront de la solitud de l'encausat, els agents acaben declarant davant el jutge emparats com a 'testimonis imparcials'.

La gran majoria d'aquests casos acaben en sentència condemnatòria per a l'acusat de resistència o d'ateptat, ja sigui perquè el jutge no creu a la persona acusada o perquè aquesta no té cap mecanisme per rebatre el testimoniatge de quatre o més agents, que repeteixen els arguments bolcats en el seu propi atestat policial. La manca de mecanismes de control i denúncia d'abusos policials fa que, en molts d'aquests supòsits, la víctima es trobi acusada d'un delictes de resistència o atemptat on els agents de l'autoritat, com a part denunciante i únics testimonis dels fets, siguin prova suficient per a la condemna. Si la persona acusada intenta denunciar els agents, la gran majoria d'aquestes denúncies acaba sent arxivada abans d'arribar a judici, de manera que augmenten la injustícia del sistema i la manca de mecanismes per fer front a l'abús policial.

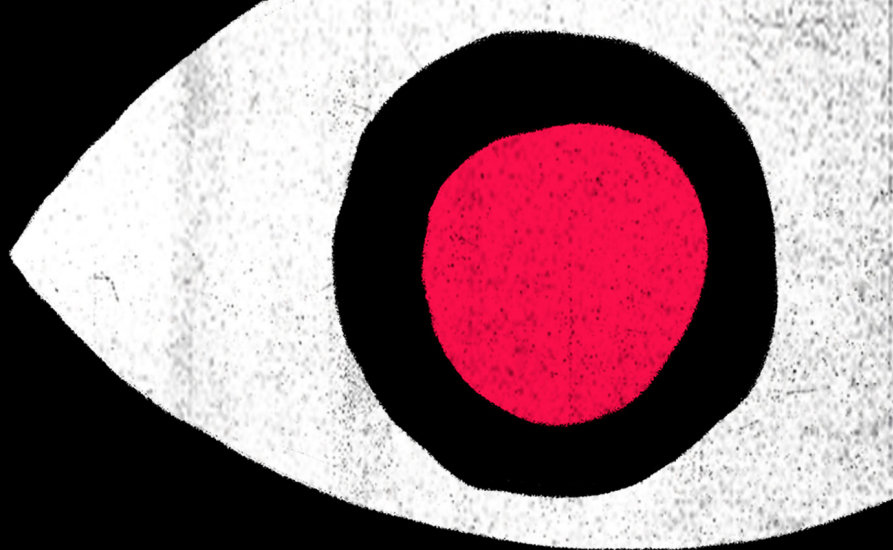
En suma, aquests són els tres supòsits generals on hem d'actuar dins d'un procés penal defensant persones d'acusacions infundades motivades per detencions arbitràries que mostren el racisme sistèmic, estructural i, per tant, institucional i policial que pateixen les persones no blanques en el dia a dia a Catalunya. Així doncs, no oblidem el següent: avui dia, córrer per determinats llocs pot ser perillós per a persones racialitzades, vistes com a presumptes culpables per agents de l'autoritat que es presenten com a garants de *la seguretat de l'Estat*.

¹ En aquest supòsit, els Mossos condemnats per tortures havien intentat denunciar les víctimes per atemptat:

<https://www.poderjudicial.es/cgpj/es/Poder-Judicial/Noticias-Judiciales/La-Audiencia-de-Barcelona-condena-a-6-mossos-d-esquadra-por-lesiones-y-torturas>
https://www.eldiario.es/comunitat-valenciana/movil-detenido-graba-policias-fabulando-agresion-poner-atentado_1_10177401.html
https://www.eldiario.es/catalunya/video-desmiente-mosso-acusaba-manifestante-agredirle-desalojo_1_8413463.html

3

6

5

DIES

SAID

6 | 365 DIES DE SAiD

L'ESTAT DEL RACISME A CATALUNYA A PARTIR DELS CASOS ATEsos EN EL SERVEI D'ATENCIÓ I DENÚNCIA DE SOS RACISME

D

Des de 1992 hem acompanyat 12.283 persones afectades pel racisme.

El **Servei d'Atenció i Denúncia de SOS Racisme Catalunya (SAiD)** és un servei gratuït i especialitzat que té com a finalitat atendre persones o col·lectius que han sofert una discriminació o violència racista de qualsevol mena. Un treball que abordem al seu torn a través de l'acompanyament psicosocial i jurídic, i que té com a objectiu assistir i acompanyar en la restitució dels drets de les persones que han estat víctimes de racisme, així com la reparació del dany, fer costat a les persones i col·lectius que s'han vist afectats i promoure el canvi social i estructural a través de la denúncia i la transformació comunitària i política. Des de la incidència, també és la nostra missió visibilitzar la responsabilitat que els perpetradors i les administracions públiques tenen en la seva garantia.

En aquest sentit, posem el focus en la multicausalitat de la violència i la discriminació racista, i no sols en les seves conseqüències. Això permet evitar que la persona agredida sigui definida per la seva condició de víctima. Acompanyem i motivem les persones a integrar l'experiència discriminatòria, violenta i/o d'odi enfocant-nos en la reparació del dany, així com en les seves pròpies estratègies d'afrontament, emmarcant l'experiència de racisme, tant en la quotidianitat particular, com en el seu context estructural, polític i social.

Realitzem anualment aquest informe amb l'objectiu de plasmar l'experiència del dia a dia, per identificar problemàtiques a través de l'anàlisi de casos i les seves casuístiques. Així, aquesta anàlisi es construeix amb la informació de tots els fets i situacions que ens arriben al SAiD, independentment de si resulten o no en un procés de denúncia i reparació formal.

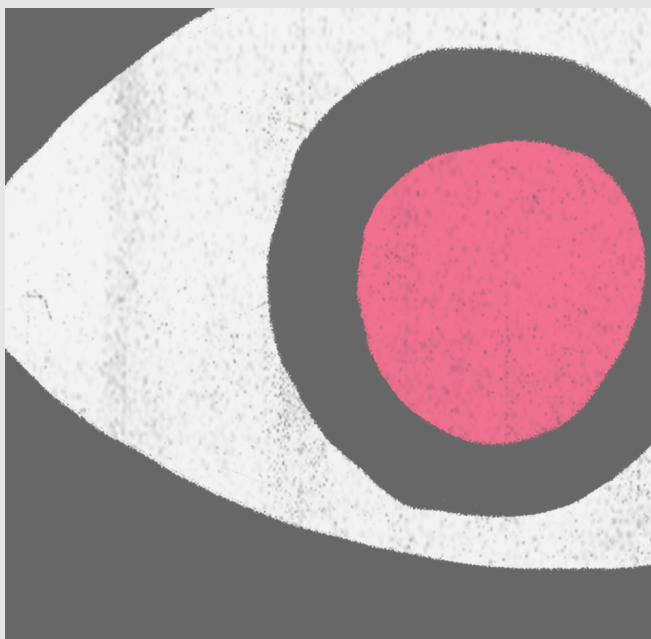
Per poder sostenir aquest enfocament centrat en les persones és imprescindible estar informades i ser sensibles a les possibles circumstàncies vitals específiques, més enllà de les demandes particulars i de la coordinació amb recursos, serveis i altres sistemes de suport (formals i informals) disponibles, la qual cosa moltes vegades és essencial per suplir les mancances de les administracions, entitats que actuen en el seu nom i altres organismes que haurien de ser els garants dels drets de totes.

Paral·lelament, centrem l'atenció a fomentar la participació activa de les persones denunciants i reconeixem la seva autonomia, recursos i capacitat d'incidir en aquestes experiències i el seu entorn. Per a això busquem reforçar les seves estratègies d'afrontament i resistència, així com motivar el desenvolupament de noves, considerant al seu sistema sociofamiliar i comunitari com a part fonamental del procés de reparació. En moltes ocasions el nostre treball d'acompanyament s'estén també a les seves famílies i cercles socials a causa del caràcter col·lectiu de les violències racistes i l'extensió de l'impacte del dany.

La metodologia de treball, a més de dinàmica, és recursiva, ja que es va adaptant segons la informació i les necessitats personals i contextuais identificades i també es pot replantejar segons l'estratègia per aconseguir els objectius.

El nostre enfocament i la nostra metodologia no són assistencialistes, sinó que busquen promoure la reparació tant personal com col·lectiva, amb l'objectiu d'enfortir la comunitat participant, afavorir l'autogestió del conflicte i la prevenció de riscos psicosocials derivats de la revictimització per part de les mateixes institucions de justícia i socials. A més, estenem el nostre treball cap a la no repetició de la violència o discriminació racista i cap a l'erradicació del racisme en tots els àmbits.

SOS Racisme Catalunya, a través del **Servei d'Atenció i Denúncia de SOS Racisme (SAiD)**, assumeix el compromís amb la reparació del dany i la incidència mitjançant l'atenció, per la qual cosa també treballa per construir i reforçar vincles perdurables en el temps. Més enllà de l'experiència puntual denunciada, el nostre objectiu és continuar lluitant contra les estructures de poder i privilegi que són en igual mesura responsables de la vulneració dels drets, oportunitats i dignitat de les persones.

EL SAID L'ANY 2023

1

DEMANDES D'ATENCIÓ TOTALS DE 2023

L'any 2023 hem atès un total de **628** situacions de més de **83** municipis diferents.

Durant el 2023, **446** persones o grups de persones s'han acostat per primera vegada a SOS Racisme per denunciar-les.

Des de SOS Racisme Catalunya, i segons la situació plantejada, les hem acompanyat en la seva denúncia, hem proporcionat informació i assessorament a les persones denunciants o, després de la primera orientació, les hem derivat a altres serveis especialitzats en funció de cada necessitat. Dins d'aquestes **446** demandes d'atenció de persones que s'acosten per primera vegada, **332** han estat identificades com a constitutives de racisme i **130** han estat assumides com a casos nous.

Així, durant l'any 2023 hem gestionat un total de **312** processos de reparació; **130** assumits com a nous i **182** que corresponen a casos d'anys anteriors encara pendents de resolució.

Cal destacar que aquestes **628** situacions són patides per persones individuals, famílies, col·lectives o, de vegades, no tenen un subjecte únic, sinó que representen un discurs d'odi que s'estén a allò col·lectiu, o fins i tot a la societat en general.

Per tant, l'any 2023 hem treballat acompanyant i representant 312 persones, o grups de persones, en el seu procés de reparació davant d'una experiència racista.

Del total de les situacions de racisme identi-

ficades, en **202** no s'ha pogut continuar amb el seguiment o fer efectiva una denúncia formal.

Els motius identificats, l'anàlisi dels quals es presenta en l'apartat 2, són entre altres:

- **que les persones han desistit del procés,**
- **que no s'ha pogut trobar la persona agredida,**
- **que no s'ha acabat de concretar una entrevista o la persona viu en una altra comunitat autònoma.**

Destaquem també l'acompanyament d'algunes persones en l'autogestió del conflicte, la resolució del problema en l'assessorament inicial i l'augment de demandes per part de persones que han estat testimonis de casos en els quals no podem actuar per no poder localitzar la persona víctima.

Enguany la quantitat de situacions de racisme s'ha mantingut estable com en els últims dos anys des que es va duplicar, passant de menys de 185 anuals fins al 2020, a **més de 330** en el 2021 i anys següents.

El que sí que ha canviat és la proporció respecte de situacions que no són identificades com a racisme, sinó que responen a una altra mena de demandes d'informació o assessorament, ja que ha augmentat més d'un **7%** respecte a l'any 2022, assolint un **26%**. Aquest tipus de canvis usualment responen

¹ Casos nuevos, más casos abiertos en años anteriores todavía pendientes de resolución.

PERSONES ATESES PEL SAID DURANT 2023

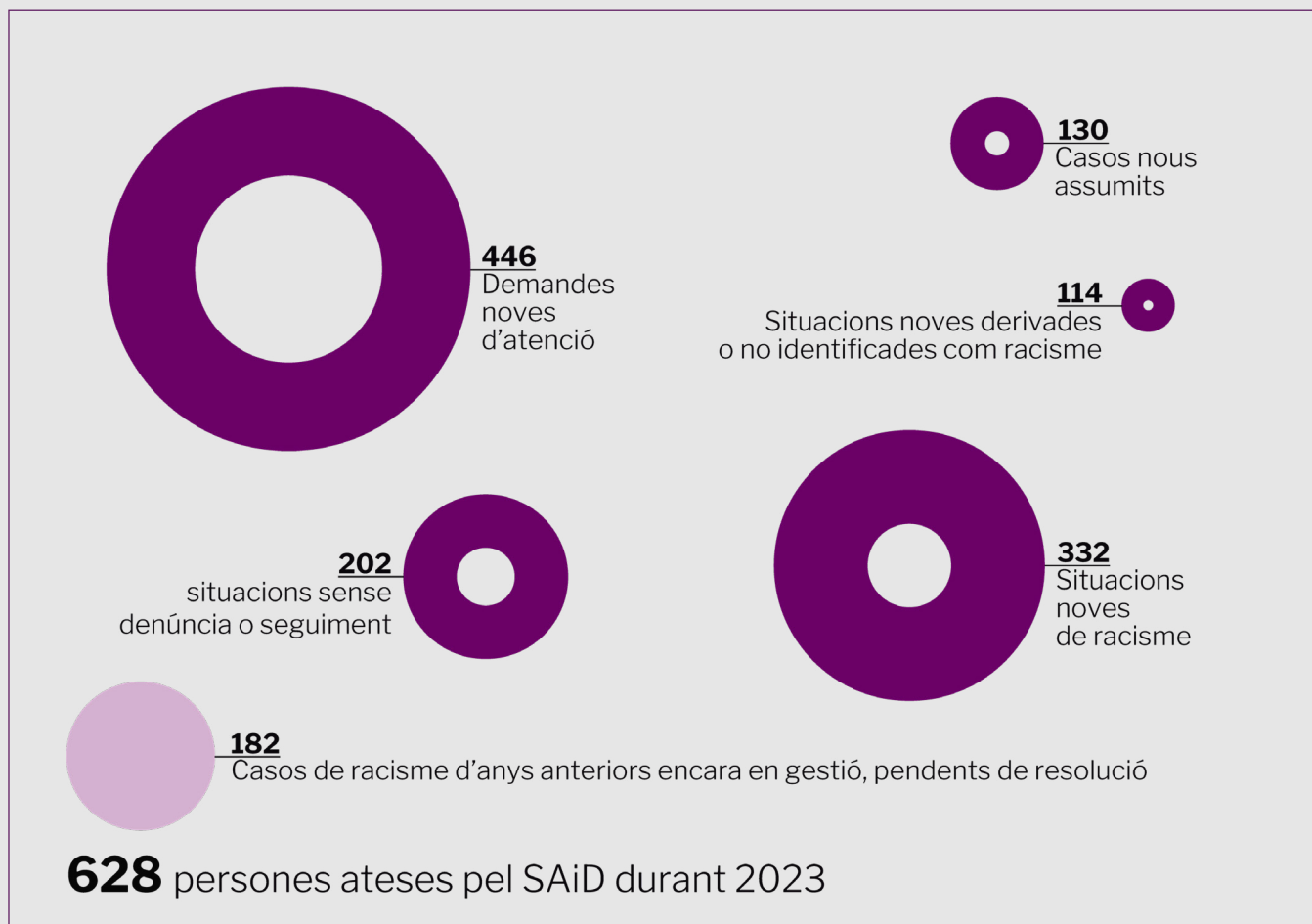

FIGURA 1

tant a una saturació com a la manca d'informació de les administracions públiques, entitats i organismes responsables de brindar-la; un **25%** d'aquestes demandes va ser per assessorament d'estrangeria, i un **22,5%** sobre accés i exercici de drets socials.

Una vegada més ens trobem com a societat civil suplint l'obligació de qui ha de garantir la informació i el dret, però sense comptar amb els recursos econòmics i humans per fer-ho, com sí que ho fan els organismes públics. Això deixa les entitats en un estat de precarització absoluta, amb l'afegit de tenir la responsabilitat de ser l'últim recurs al qual poden assistir en cerca de suport, enteniment i atenció aquelles persones que han quedat relegades al marge.

Això ho veiem reflectit en els números i en el gran augment de casos assumits amb els mateixos recursos. Així i tot, s'ha de tenir en

compte que la sobrecàrrega i la incapacitat material de gestió ens ha portat a haver de prendre la decisió de suspendre l'atenció per un període breu almenys 3 vegades durant l'any.

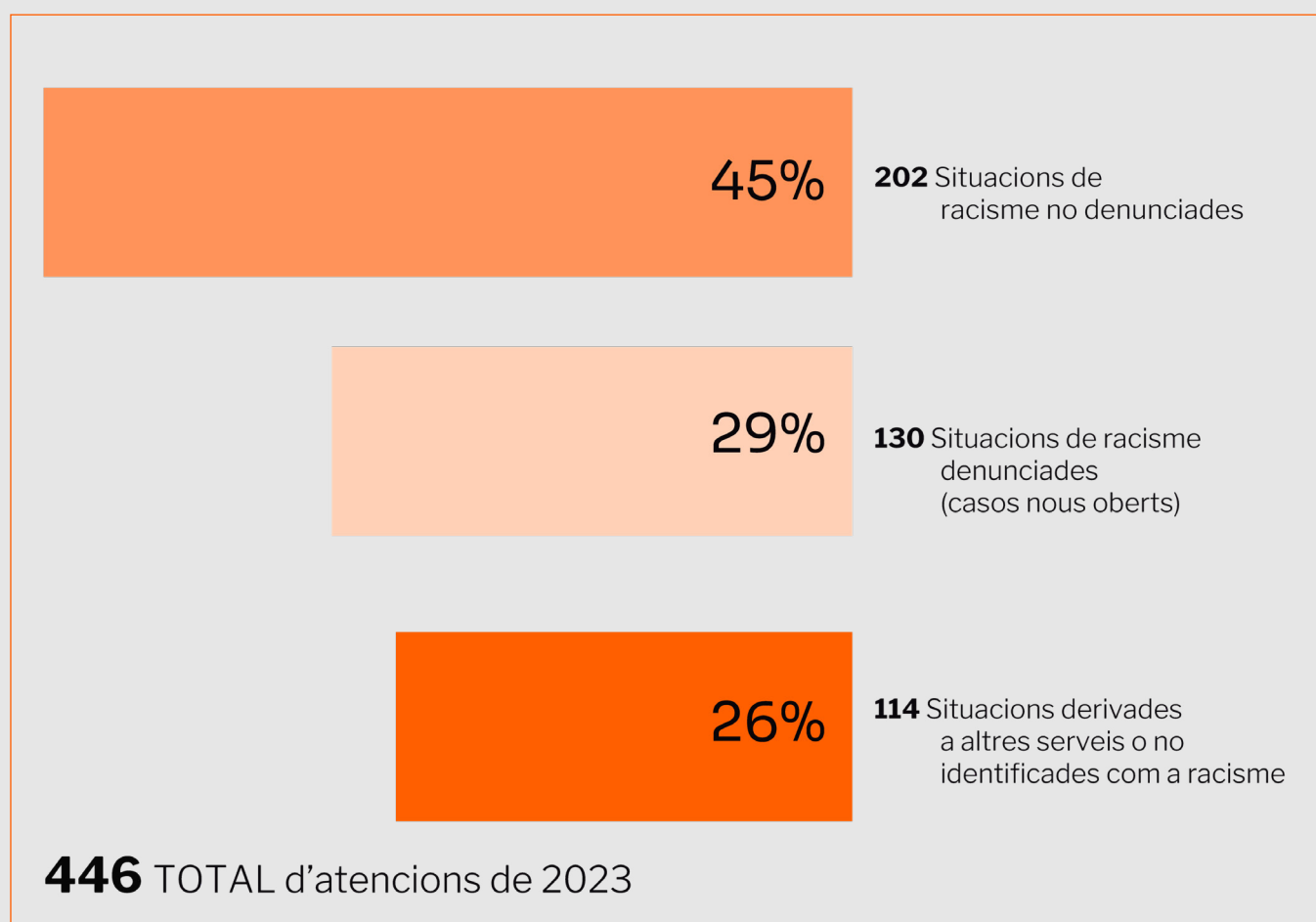
L'estat del racisme a Catalunya és greu, i fer-li front no pot quedar només en mans de la societat civil. Prop del **10%** de les demandes noves van ser derivades a SOS Racisme o es van realitzar per entitats (associacions, col·lectius, serveis públics i privats) i moltes més per persones particulars. Una vegada més, queda reforçada la idea que és imprescindible el treball en xarxa, així com la seva importància en el camp divulgatiu i de sensibilització.

Però, malgrat la quantitat de situacions de racisme identificades (**74%** de les demandes), la no concreció de la denúncia continua sent important (**61%**). És a dir,

encara que es reporten moltes situacions de violència racista, ja sigui en forma de discriminació, agressió o discursos, només una minoria deriva en un procés de reparació del dany (sigui directe, administratiu, penal

o altre). Enguany, el nombre de situacions de racisme identificades que han estat informades, encara que no denunciades per diferents motius, ascendeix a **202** i representen més de la meitat del total.

SITUACIONS REGISTRADES AL LLARG DE 2023

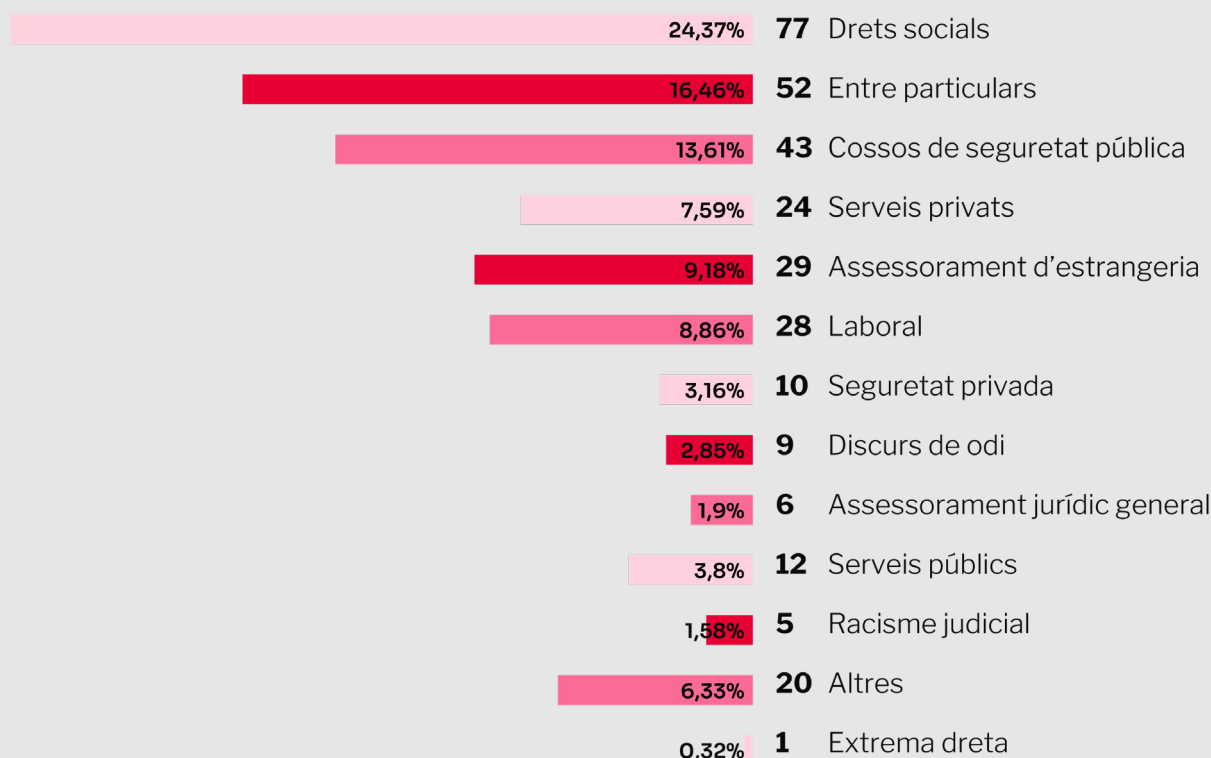

L'anàlisi del contingut de les demandes de les persones que es posen en contacte amb el SAiD, però que no van derivar en un procés de denúncia, siguin o no situacions de racisme, ens suggereix que els tres àmbits en els quals es produeixen més vulneracions de drets (mantenint la tendència d'anys anteriors) són: en l'accés i gaudi de drets socials (24,37%), en les relacions entre particulars (16,46%) i en les actuacions dels cossos de seguretat pública (13,61%). Aquesta tendència es confirma

amb l'anàlisi de les tipologies dels casos nous assumits pel servei en 2023.

La taula següent mostra les àrees temàtiques de totes aquelles atencions que no han resultat en l'inici d'un procés de denúncia; tant les identificades com situacions de racisme com les que no han estat considerades com a tals (202 situacions de racisme i 114 situacions derivades o no identificades com a racisme).

TEMÀTICA DE LES SITUACIONS INFORMADES EN 2023 (SITUACIONS NO DENUNCIADES)

316 d'atencions de 2023 que no resulten en procés de denúncia

2 SITUACIONS DE RACISME IDENTIFICADES I REGISTRADES EL 2023²

En aquest apartat analitzem totes les situacions de racisme derivades de **446** noves demandes que el servei ha rebut al llarg de 2023. Aquesta perspectiva d'anàlisi, incorporada a partir de 2015, ens permet tenir un panorama ampli de com es dona la violència racista a Catalunya i també de com es percep el nostre servei. A més, ens permet identificar mancances, fortaleeses i oportunitats. Aquesta anàlisi no sols ens dona molta informació sobre com s'expressa el racisme, sinó que també ens facilita la transmissió dels seus impactes de forma més transversal i estructural.

El que s'ha bolcat a continuació és una altra manera de donar visibilitat i reconèixer totes aquelles persones i col·lectives que al llarg de l'any ens expliquen la seva experiència i confien en el nostre servei, més enllà que després prefereixin o no puguin iniciar un procés de denúncia formal. Una de les raons més freqüents que motiven el fet de contactar amb SOS Racisme és que l'experiència de racisme no passi sense més ni més i quedi en l'àmbit privat, i per això busquem constantment maneres de donar suport a aquesta necessitat.

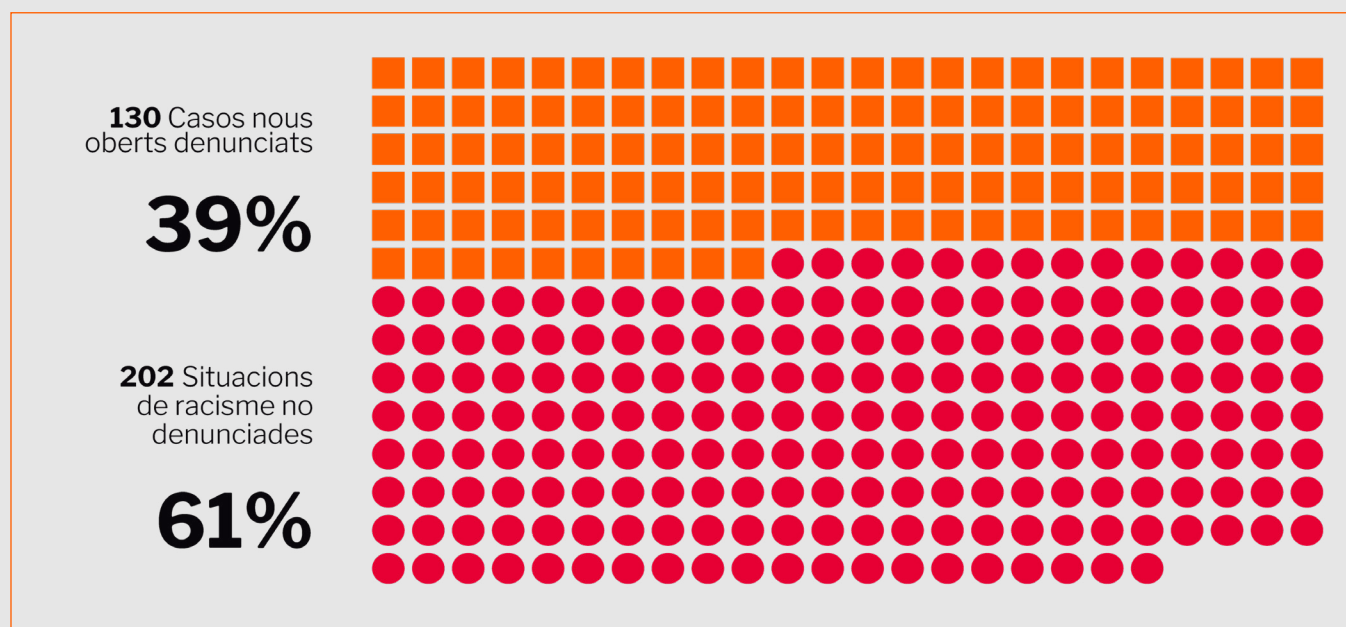
És significatiu que el percentatge d'aquesta mena de situacions representi bastant més de la meitat del total i ens brindi informació sobre la percepció de la dificultat de reparació del dany i la carència i la desconfiança en les vies i eines disponibles per fer-ho, també fonamentada en la pràctica.

²Aquest apartat està dedicat a analitzar totes les situacions de racisme identificades al llarg de 2023. Els casos efectivament assumits i les respectives respostes donades per part del SAiD es presentaran en els capítols següents.

A causa de la implementació de millores que vam posar en marxa en l'atenció i casuística social derivades d'un context de crisi generalitzat, detectem un increment important en les situacions de racisme identificades (denunciades i no denunciades). En l'informe de 2022 vam considerar que anunciar aquest increment com una tendència era prematur, no obstant això, els resultats d'enguany fan aquesta tendència més evident, ja que des de llavors es mantenen en més de **330**.

Malgrat haver detectat més casos de racisme que s'han denunciat una mica més, ens continuen preocupant les situacions de racisme que no ens arriben. Si bé el percentatge de situacions no denunciades ha disminuït lleument (61%), sumant la quantitat més gran de casos assumits, podríem dir que també és una tendència que es manté i resulta alarmant, sobretot en pensar en totes aquelles situacions de les quals no hem estat informades directament, i també aquelles de les quals hem pres notícia a través de xarxes socials o mitjans de comunicació.

SITUACIONS DE RACISME NOVES REGISTRADES

Distribució per tipologies de les situacions de racisme

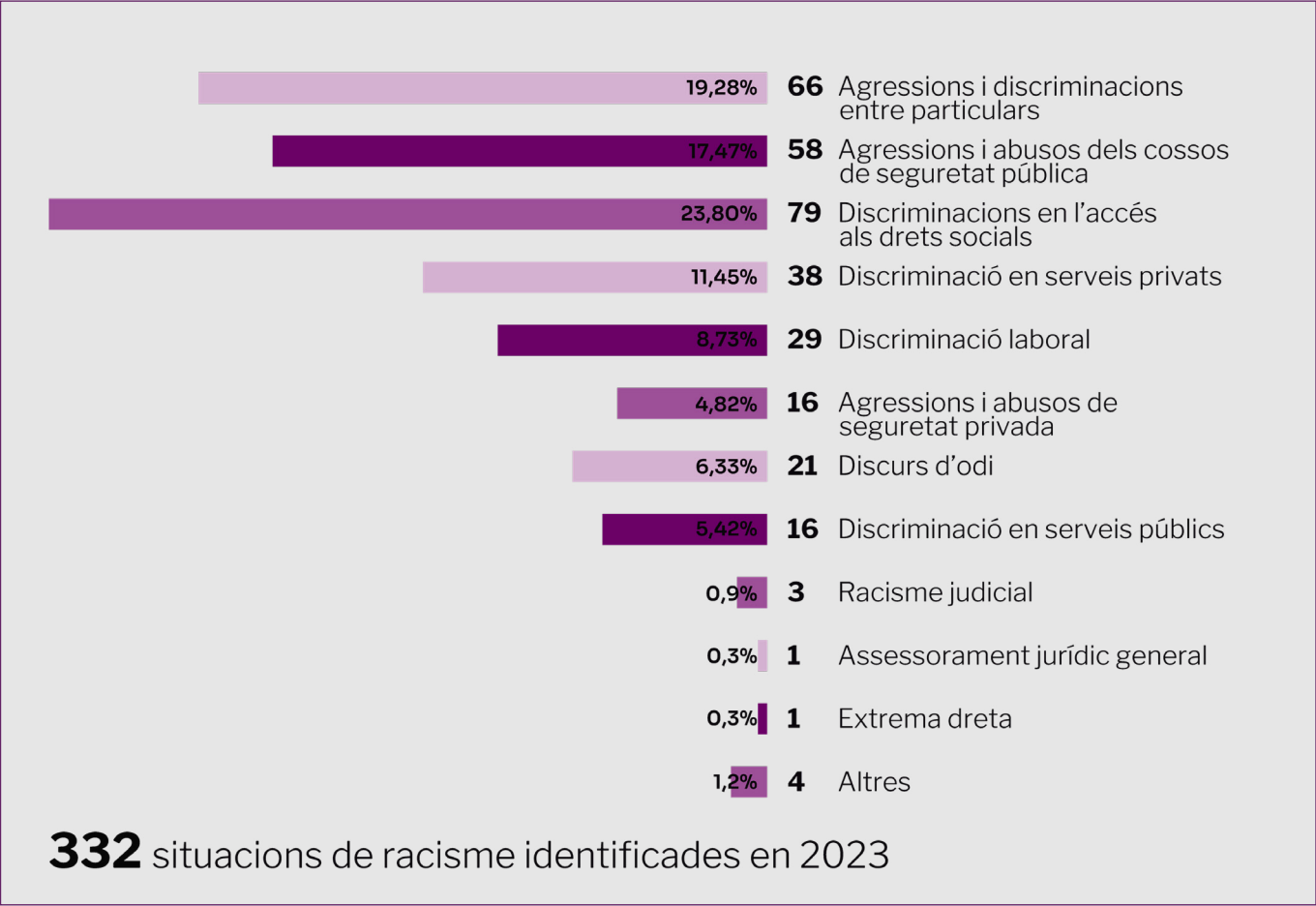
L'any 2023 hem identificat i registrat **332 situacions de racisme** que distribuïm seguint la classificació de tipologies i casos. Les més nombroses són les que es refereixen a **discriminacions en l'accés als drets socials**, que representen el 23,80%, **agressions i discriminacions entre particulars**, que representen el 19,88%, seguit per les **agressions i abusos per part de cossos de seguretat pública**, que representen el 17,47% del total de les situacions registrades.

Enguany les discriminacions en l'accés i prestació de serveis privats suposen un 11,45% del total i reincorporem les categories de racisme judicial i extrema dreta, que tornen a ser presents tot i que amb els percentatges més baixos.

Aquesta distribució relativament constant es repeteix des de 2018 sobretot en el que es refereix a les tres primeres tipologies. El punt a destacar en el 2023 és el creixement de les vulneracions en l'àmbit dels drets socials.

SITUACIONS DE RACISME IDENTIFICADES EN 2023 DISTRIBUÏDES PER TIPOLOGIES.

FONT: DADES DEL SAID.

Quan el racisme no es denuncia:
La infradenúncia i la invisibilització

SITUACIONS DE RACISME IDENTIFICADES EL 2023: TOTAL NO DENUNCIADES I DENUNCIADES.

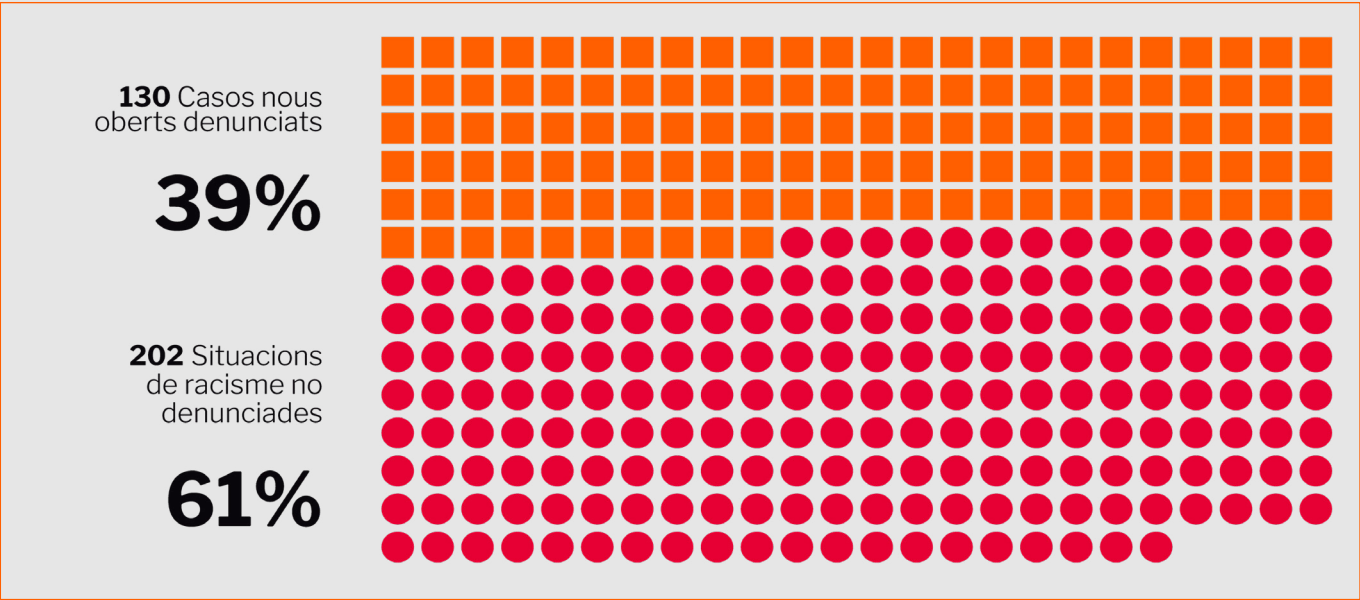

FIGURA 3

El quadre següent mostra la distribució per tipologies entre les situacions de racisme denunciades i les no denunciades i mostra el nivell de infradenúncia en cadascuna de les tipologies:

TIPOLOGIA	NO DENUNCIADES	DENUNCIADES	TOTAL SITUACIONS DE RACISME	% DEL TOTAL DE SITUACIONS	% NO DENUNCIADES	% DENUNCIADES
Entre particulars	39	25	64	19%	60,94%	39,06%
Seguretat pública	34	24	58	17%	58,62%	41,38%
Drets socials	51	28	79	24%	64,56%	35,44%
Serveis privats	22	16	38	11%	57,89%	42,11%
Laboral	19	10	29	9%	65,52%	34,48%
Seguretat privada	10	6	16	5%	62,50%	37,50%
Discurs d'odi - Mitjans/Xarxes socials	7	14	21	6%	33,33%	66,67%
Serveis públics	11	7	18	5%	61,11%	38,89%
Altres	4	0	4	1%	100,00%	0,00%
Extrema dreta	1	0	1	0%	100,00%	0,00%
Assessorament jurídic	1	0	1	0%	100,00%	0,00%
Racisme judicial	3	0	3	1%	100,00%	0,00%
TOTAL	202	130	332		61%	39%

FIGURA 4

L'any 2023, s'han identificat **79 situacions de racisme en l'accés i gaudi de drets socials, que suposen un 24% del total de situacions noves de racisme** comunicades al SAiD l'any corrent. D'aquestes, 51 no han estat denunciades, la qual cosa suposa un 65% de les situacions identificades que corresponen a aquesta tipologia; i només en el 35% dels casos s'ha iniciat un procés de reparació. En nombres absoluts han disminuït, però **per primera vegada representen el percentatge més gran d'aquesta mena de situacions tant denunciades com no denunciades.**

La quantitat de situacions d'aquesta tipologia identificades i el seu alt índex de infradenúncia és especialment greu, ja que, majoritàriament, l'agent discriminador per acció o omissió és una institució pública com centres escolars o organismes autonòmics d'educació. També succeeix en altres àmbits com el sanitari, habitatge, estrangeria, empadronament, àmbit judicial i la prestació de serveis bàsics, entre altres.

Enguany destaquem, a més, l'augment i la prevalença de les demandes sobre temes de discriminacions en l'àmbit educatiu (29, enfront de les 21 de l'any passat), l'àmbit sanitari (15) i l'augment de les situacions de vulneració en l'àmbit dels drets dels menors fora de l'àmbit escolar (9).

Així, un dels punts més importants a tenir en compte és que l'àmplia majoria d'aquestes discriminacions es van cometre contra menors d'edat, ja que gairebé la meitat (47%) s'han donat en els àmbits educatius, de tutela de l'estat i de prestacions socials.

Identifiquem les **discriminacions en l'àmbit dels drets socials com a incidents especialment greus** perquè requereixen solucions immediates i el dany que causen és, en gran manera, irreversible i determinant del desenvolupament saludable de les persones. Aquest tipus de discriminacions generalment són per incompliment de lleis o normatives vigents o de les obligacions

de les administracions públiques. No obstant això, resulten molt difícils de gestionar en positiu a causa de la falta de compromís i voluntat de resolució, i sovint reben respostes institucionals insatisfactòries.

Si a una entitat com **SOS Racisme Catalunya** li resulta difícil fer que l'administració compleixi les seves responsabilitats quant a aplicar les normatives que garanteixin els drets socials, tan sols imaginem el cost que pot tenir per a una persona particular sense acompanyament o suport.

La **tipologia d'agressions i discriminacions entre particulars** ascendeix a 64 (19% respecte del total de situacions de racisme identificades). D'aquestes, 39 (61%) no han estat denunciades i només s'ha pogut iniciar un procés de reparació en el 39% dels casos (25). En nombres absoluts hem passat de 83 situacions identificades el 2021, a 77 situacions el 2022 i 64 el 2023, la qual cosa representa una disminució progressiva que podria explicar-se per l'autogestió del conflicte, per ser els seus autors desconeguts o per la normalització de la conducta discriminatòria.

Així mateix, malgrat que el nombre total de situacions registrades en el servei és menor, el percentatge de denúncies efectives ha crescut significativament, passant del 27% l'any 2022, a un 39% (25 casos) l'any present.

Sostenim una vegada més que les mancances en la promoció de la cohesió social, agreujades per un discurs d'odi i impunitat cada vegada més instal·lats, reforcen la desconfiança en les vies d'abordatge disponibles. Aquestes vies moltes vegades resulten en processos de revictimització, penes irrisòries o fins i tot en la invalidació en el cas de procediments penals. La por de tornar a sofrir violència per part del mateix agressor, i la necessitat de continuar o reconstruir la pròpia vida personal i familiar, no són compatibles amb processos de reparació que poden durar més de cinc anys. Per això, com

a professionals estem atentes a aquesta situació i intentem buscar alternatives més reparadores, provant i creant processos orientats a protegir multidimensionalment la persona afectada.

Quant a la **tipologia d'agressions i abusos perpetrats per membres dels cossos de seguretat pública**, del total de 58 situacions de racisme identificades el 2023 (que representen el 17% respecte del total), 34 no han estat denunciades. És a dir, que el 59% de les situacions comunicades al SAiD en aquesta tipologia no han estat denunciades i només s'ha pogut obrir un procés de reparació en un 41% dels casos.

Malgrat que, en nombres absoluts, hem passat de 62 situacions identificades el 2021, a 69 situacions el 2022 i 58 el 2023, continua sent una de les formes de racisme més informada, amb la particularitat que enguany el percentatge de denúncies ha pujat en un 6%, contra la tendència decreixent que observem des de 2019, quan se'n van arribar a denunciar el 64%.

Aquest creixement probablement és pel tipus de denúncia que ens ha arribat, que explicarem en l'apartat dedicat als casos nous assumits. A escala general, quant a la disminució de situacions informades, com cada any situem com a motiu la por i la desconfiança que el sistema judicial, administratiu o intern no garanteixi que els fets no quedin impunes.

Un altre factor que enguany creix, i destaquem en funció de la importància i el treball fet, és el de no poder localitzar la víctima, ja que qui ens contacta és testimoni dels fets, però no víctima directa. En molt pocs casos hem pogut reunir els testimoniatges amb la persona víctima, però continuem encoratjant aquesta denúncia, per ser la societat civil també agent de visibilització, incidència i control. En diversos casos, els testimonis són portadors d'imatges que d'una altra manera serien impossibles, i contribueixen al canvi intern de la concepció dels

cossos policials en deixar al descobert la impunitat.

Cada vegada més rebem informes de parades i intervencions policials a persones racialitzades, que encara que no podem qualificar d'incidents racistes per la manca de dades prèvies, contribueixen a la difusió d'aquesta pràctica il·legal que encara no compta amb eines efectives per fer-li front.

Un any més, per tant, la perpetració d'agressions i discriminacions racistes per part dels cossos de seguretat pública es converteix en una de les fonts principals de violència racista comunicada al nostre Servei.

Enguany, la **tipologia de discriminacions en l'accés i gaudi de serveis privats** compta amb 38 situacions de racisme noves registrades pel SAiD, que representen l'11% respecte del total de situacions de racisme identificades el 2023. D'aquestes, 22 no han estat denunciades. Això suposa que el 58% de les situacions comunicades en aquesta tipologia no han estat denunciades i només s'ha pogut acompanyar en un procés de denúncia el 42% dels casos. En nombres absoluts, hem passat de 37 situacions el 2021, a 48 situacions el 2022 i 38 el 2023.

El que és destacable d'aquesta tipologia és que s'ha diversificat el tipus d'establiments privats en els quals s'ha experimentat el racisme; des d'immobiliàries que deneguen lloguers a persones estrangeres, fins a bars i restaurants, botigues, establiments d'oci, atraccions i serveis turístics, empreses de serveis i contractacions privades. Cal sumar-hi les entitats bancàries que continuen exercint discriminació en l'accés tant a comptes bàsics com a altres serveis en general (5).

Si bé aquesta tipologia segueix la tendència d'haver disminuït enguany, tant en la quantitat informada com en el percentatge de situacions no denunciades (11% enfront d'un 14% en el 2022), no s'ha de minimitzar per

tenir la característica de ser un servei privat, ja que molts d'aquests serveis brinden accés a drets fonamentals i imprescindibles, a més d'impactar en el menyscote de la dignitat de les persones.

Quant a la **tipologia de discriminacions en l'àmbit laboral**, si bé el nombre de situacions de racisme identificades ha crescut respecte de l'any anterior (22 situacions registrades el 2022 i 29 el 2023) i va en augment en termes generals des del 2017, la infradenúncia ha tornat a créixer: el 2021 es van denunciar el 22% dels casos, el 2022 el 45% i el 2023 solament el 34%. Al llarg dels anys no hem trobat fonament sòlid per a les disminucions i creixements en aquesta tipologia.

Un altre dels canvis més destacats es dona en la **tipologia de situacions de discurs d'odi**. L'any 2023 s'han incrementat aquestes situacions en un 100% i representen el 21% del total de situacions de racisme informades al SAiD (21). Encara més destacable és que el 67% d'aquestes situacions va ser denunciada.

Els canals de l'expressió d'odi van ser articles periodístics, propaganda i discurs polític, anuncis publicitaris, cartells i pintades en l'espai públic, *blackface* i altres discriminacions en l'àmbit de la cultura i l'art, fins a cursos amb missatges islamòfobs en el contingut de material d'estudi. Sobre la casuística dels casos denunciats, ampliarem en l'apartat 3.

Atesa la reflexió de l'any passat, podríem dir que en gran manera s'ha deixat de normalitzar aquest discurs quan és realitzat de manera pública, alhora que s'ha incrementat la seva gravetat, considerem, a causa de la impunitat i l'acceptació de gran part de la societat que hi combrega i el seu afavoriment pel context polític.

Quant a la tipologia de **discriminacions i abusos per part d'agents de seguretat privada**, les dades continuen sent irregulars i no ens permeten distingir tendències. En

2023 s'han registrat 16 casos, enfront dels 20 del 2022, i se n'ha denunciat el 38%, percentatge similar als dos anys anteriors.

En la **tipologia discriminació en la prestació de serveis públics** s'ha registrat una quantitat més gran de casos (18), encara que se n'han denunciat menys en percentatge (39%) però no en quantitat, ja que comptem amb 7 casos nous.

En comparació a la resta de tipologies, totes mostren un nivell de infradenúncia que ronda el 62% (entre 58% i 66%), excepte en el discurs d'odi, que és tan sols del 33%. Aquest percentatge tan baix l'atribuïm al fet que en almenys 6 de les 21 situacions de racisme identificades hem actuat d'ofici, sent els altres 8 casos assumits d'aquesta tipologia, denunciats per persones o col·lectives particulars.

Com es veu en la taula 4, també s'han registrat casos d'extrema dreta (1), assessorament jurídic (1), racisme judicial (3) i altres diverses (4) fora de l'àmbit geogràfic, situacions passades i estafes, totes elles identificades com a situacions de racisme i no denunciades.

Des del **Servei d'Atenció i Denúncia de SOS Racisme Catalunya** tenim la política d'atendre a totes les persones que ens contacten, ja sigui a través d'una derivació, contenció, assessorament o orientació sobre vies d'autogestió, encara que aquesta voluntat de vegades es veu truncada per la manca de recursos disponibles. I en cada situació -sobretot de racisme, però no solament- intentem arribar al punt de trobada en el qual la persona pugui prendre una decisió tan informada com sigui possible sobre com vol continuar amb el seu procés de restauració del dret vulnerat i reparació del dany.

Aquesta i la transformació politicosocial cap a un món que rebutgi el colonialisme i el racisme, són les motivacions per treballar constantment en la cerca d'alternatives, aliances, dinàmiques, pràctiques

i metodologies que nodreixin les estratègies d'afrontament de les persones que se'ns acosten.

Per això també continuem reivindicant que el reclam per l'exercici dels drets - sigui en forma de denúncia o una altra - no ha de ser un privilegi destinat només per a aquelles persones que poden superar o fer front als obstacles burocràtics, revictimització, por, desconfiança, dilatació dels processos, el dany continuat durant anys, la deterioració de la qualitat de vida, la carència en les necessitats bàsiques o el judici social, entre altres implicacions que té ser una persona, grup de persones o col·lectiva víctima de racisme.

Un any més volem posar en rellevància totes aquelles persones que acompanyen la lluita antiracista sigui denunciant o no, i ens comprometem a consolidar-nos cada vegada més com un lloc segur per a elles, un lloc que pertany a totes.

Motius per no continuar amb el procés de denúncia o reparació

6 de cada 10 situacions de racisme no es denuncien.

Al llarg dels anys, la infradenúncia del racisme ha estat sempre molt elevada i amb una tendència creixent després de l'any 2020. Aquell any, el percentatge de situacions no denunciades va ser del 46%, 63% l'any 2021 i 67,3% el 2022.

Tot i que es reverteix aquesta tendència, el 61% de les situacions de racisme identificades, però no denunciades, continua sent no sols significatiu, sinó greu; 6 de cada 10 situacions de racisme no es denuncien.

El fet que durant el 2023 s'hagin pogut fer efectives més denúncies es reflecteix en cadascuna de les tipologies explicades anteriorment. A priori és una dada encoratjadora, encara que si tenim en compte el fet que les situacions comunicades a

SOS Racisme Catalunya són una petítíssima mostra de la realitat, el resultat es relativitza.

Aquestes dades, com sempre, continuen mostrant no sols un índex molt baix de denúncia (39%) sinó també un índex elevat d'impunitat dels agents perpetradors d'actes racistes, siguin particulars, institucions, agents públics o privats.

MOTIUS PER NO CONTINUAR EL PROCÉS DE DENÚNCIA O REPARACIÓ³

FIGURA 5

Identifiquem com el canvi més gran d'enguany la disminució significativa de la renúncia de la víctima a denunciar, sigui per desconfiança, desmotivació o por entre altres qüestions. Aquest motiu representa un 17% del total, quan en el 2022 va ser el 28,19% i el 39% el 2021. Aquesta categoria, que ha anat disminuint considerablement, inclou els casos en els quals les persones manifesten no voler tirar endavant el procés, o que des d'un principi només volien comunicar-ho, però no activar cap procediment més enllà de la visibilització de la violència rebuda o testificada.

El motiu majorment identificat (27%, 54 situacions) és el de no concretar entrevista o que després d'un primer contacte, no rebem més resposta. Lluny del desinterès, expliquem aquesta situació per la immediatesa amb què les persones realitzen el primer contacte en una situació d'afectació, o bé

per la necessitat d'una resposta a l'instant. Segurament, també algunes d'aquestes situacions responen a altres motius esmentats i anteriorment es nomenaven com a "desmotivació", encara que des de l'any 2022 es va decidir incloure-les en aquesta categoria per no comptar amb una verbalització expressa.

Una altra categoria que va augmentar significativament és la de les persones que ens contacten perquè desitgen algun tipus d'informació, derivació, assessorament puntual o contenció momentània per cobrir la necessitat d'una resolució immediata (10%).

En últim lloc creiem important destacar, tal com es va esmentar anteriorment, el motiu de no actuar per no poder localitzar a la víctima quan els fets són informats per un testimoni. L'altre aspecte del fet que

aquest motiu continuï creixent ens aporta informació sobre el compromís social amb l'antiracisme.

Quant a la resta de motius, excepte les sol·licituds que estan pendents de ser gestionades i les situacions de les quals no tenim suficient informació per a determinar-ho (altres), identifiquem:

- aquells casos en què els fets succeeixen fora del territori català i on no tenim competència per actuar encara que brindem assessorament i derivació a actors locals;
- desig de deixar la situació registrada sense passar per un procés de denúncia o es vol informar per tal de saber com actuar en un futur si es troba en una situació similar;
- aquelles situacions en què la persona rep contenció emocional, sobretot quan els fets acaben de passar, o quan es tracta de persones amb perfils psicossocials especialment vulnerabilitzats, i no poden o no volen continuar amb un procés de denúncia;
- aquelles situacions en les quals la persona ha autogestionat el conflicte i se sent satisfeta;
- i, finalment, aquelles situacions que no es poden denunciar des del servei perquè l'única actuació possible és la contenció o derivació (per exemple, temes familiars civils, laborals específics, quan no es pot identificar a l'agressor, uns certs tipus de discurs d'odi no punibles i de racisme estructural). En alguns d'aquests casos, acabem incidint des d'altres àrees de l'entitat.

És imprescindible poder comprendre el motiu que porta les persones víctimes de violència racista a denunciar tant com el que els porta a no fer-ho, per continuar delineant estratègies i línies d'acció que contribueixin a superar i transformar les qüestions estructurals que atempten contra la denúncia.

Algunes d'aquestes qüestions sobre les quals estem treballant tant des del SAiD com des d'altres àrees de l'entitat són, per exemple, el no reconeixement o inclusió de l'eix racista en les violències, la revictimització i qüestionament de les persones que les denuncien o verbalitzen, la manca de voluntat per acollir-les en tota la seva dimensió, la criminalització de les persones susceptibles de ser travessades pel racisme que les allunyen dels sistemes formals, les represàlies en forma de contradenúncia, la frustració percebuda, les dilacions dels processos que generen impactes importants en la qualitat de vida de les persones i la seva salut mental.

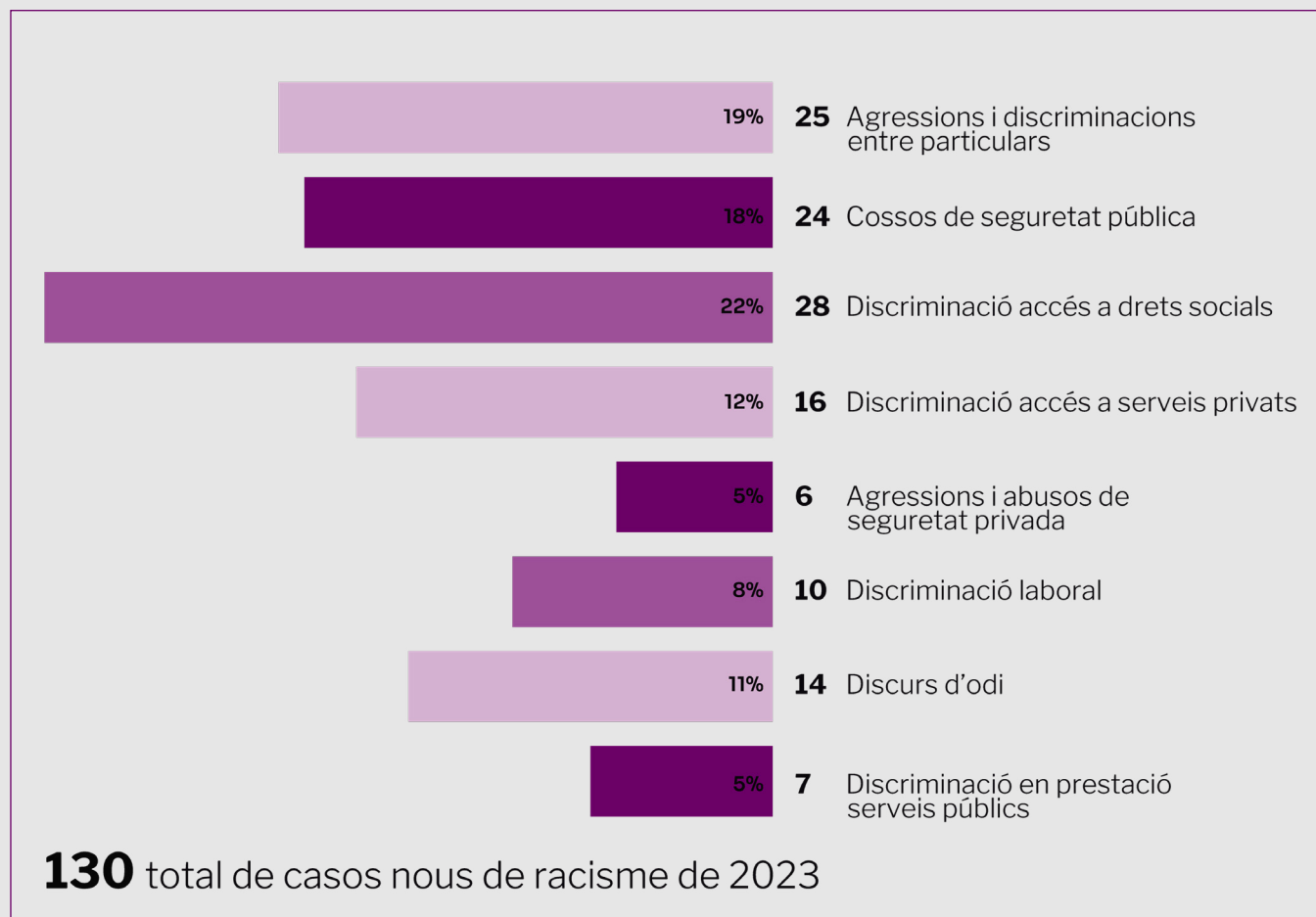
És per això que en aquest apartat intentem aplicar una perspectiva que no culpabilitzi les persones que no denuncien ni els imposi una exigència, sense deixar de destacar que la denúncia en qualsevol de les seves formes és una eina fonamental per a la visibilització, la transformació i l'inici d'un camí cap a la reparació del dany.

L'any 2023 hem assumit **130** casos nous, 20 casos més que durant l'any 2022.

Aquests casos es distribueixen en 8 tipologies pròpies definides amb un propòsit pràctic i didàctic, en funció dels actors involucrats, els fets, l'espai on es produeix la violència i tenint en compte el seu eix fonamental.

Cal destacar que una situació pot tenir també dues o més tipologies que la caracteritzin. No obstant això, els resultats presentats a continuació es basen en l'eix fonamental sobre el qual gira tant la violència com la gestió possible del conflicte.

CASOS NOUS ASSUMITS DURANT 2023

Per primera vegada, **la primera tipologia** en nombre de casos nous assumits, i per tant denunciats, és la que correspon a **la discriminació en l'accés i exercici dels drets socials**, que representa el 22% del total. Això representa 28 casos assumits i 51 que no s'han arribat a denunciar i sumen un total de 79 situacions de racisme de les quals vam tenir coneixement.

És el màxim de situacions d'aquesta tipologia denunciades des que es realitza aquest informe. Recordem que el registre de casos identificats per la tipologia de "drets socials" es va disparar el 2020, i des d'aquell any es manté entre les tres primeres tipologies més denunciades.

Trobem aquest augment especialment greu, ja que es tracta de vulneracions en l'accés o l'exercici de drets fonamentals que afecten la cobertura de necessitats bàsiques i que, d'altra banda, l'administració pública hauria de garantir. Això s'evidencia en què d'aquest 22% del total dels casos, les subtipologies més nombroses són la de l'àmbit escolar (29%) - que afecta menors d'edat i estan en gran part tenyides per la inacció de l'escola - i la de l'àmbit de la sanitat (25%), que aplega situacions que podrien resoldre's amb el mer compliment de la normativa per part dels funcionaris i/o treballadors.

La segona tipologia en nombre de casos assumits són **les discriminacions que es donen entre particulars**, que correspon al 19%. Quant a percentatge es manté el de l'any passat, encara que en 2023 s'han assumit 4 casos més (25 totals) del total de 64 situacions identificades.

Per tant, les violències racistes en les quals el perpetrador és una persona – sigui coneguda o no – que només té amb la víctima una relació de paritat, veïnatge o per compartir un altre àmbit en igualtat de condicions, es continuen situant entre les dues primeres tipologies més denunciades, cosa que confirma una tendència que s'ha donat des de 2018.

També confirmem que continua sent un dels abordatges més complicats de realitzar; per la manca d'eines efectives per part de l'administració, per la sobreexigència de proves en ocasions impossibles d'aconseguir, per l'àmbit d'intimitat en el qual es desenvolupen en el cas de tractar-se de veïns, família, escola o treball, i per la indefensió que genera que aquest tipus de violències en general siguin sostingudes en el temps i els seus impactes moltes vegades minimitzats.

Quant a les **discriminacions i abusos perpetrats per membres dels cossos de seguretat pública**, representen un 18% del total amb 24 casos, sent la tercera tipologia més denunciada. En aquesta tipologia ens trobem, a més, 34 situacions de racisme que no s'han pogut denunciar, la qual cosa suma un total de 58.

Les dades es mantenen similars als d'anys anteriors: 24 casos que representaven el 22% del total de casos assumits el 2022, i 25 l'any 2021.

No obstant això, la particularitat actual és que – encara que els percentatges són pròxims – és una de les tipologies amb menys infradenúncia, sense comptar els discursos d'odi, quan l'any passat va significar la més gran.

En quart lloc de les situacions de racisme més denunciades, trobem la **tipologia de discriminacions en l'accés i gaudi de serveis privats**: 16 casos que representen el 12% de tots els casos assumits durant l'any 2023.

Ha disminuït respecte de l'any anterior (17,27%), i representa la tipologia amb menys prevalença de infradenúncia fora del discurs d'odi (57,89%).

En els 16 casos en què es va iniciar un procés de denúncia o reparació, destaca la diversitat d'establiments en els quals s'ha experimentat el racisme i es refereixen generalment

a situacions de tracte discriminatori mentre se'n feia ús.

3 casos d'aquesta tipologia corresponen a denegació d'obertura de compte bancari i/o condicions discriminatòries d'accés a aquests comptes.

La cinquena tipologia és el **discurs d'odi** en què es destaca el gran augment tant de nombre de casos assumits com del percentatge que representen sobre el total: 14 casos nous que representen l'11%, enfront dels 4 casos i 3,64% de l'any anterior.

En el 2022 atribuïem la disminució en aquesta tipologia a les eines que posem a disposició per a la denúncia i l'autogestió per fer front i neutralitzar l'odi i a un alt nivell de desistiment, davant la falta de normatives efectives per fer-ho. I quant a les xarxes socials, la permissivitat i dificultat perquè les plataformes ho reconeguin com a tal.

Enguany, sostenim l'anterior i destaquem que davant la gravetat i les implicacions de les situacions sobre les quals hem tingut coneixement, hem actuat d'ofici en 6 de les 21 situacions de racisme identificades: una publicitat, contingut en material d'estudi, dos articles periodístics, un vídeo de propaganda política i un assaig d'escenari d'emergència dissenyat i conduït per autoritats públiques.

Així i tot, els casos restants (8) són més del doble dels denunciats l'any passat.

El 43% del total dels casos de discurs d'odi corresponen a discursos polítics i prop del 30% a mitjans de comunicació.

Creiem important també destacar que estem acompanyant 4 persones o col·lectives de persones denunciant l'odi racista per via penal i 3 per queixa o tràmit administratiu, acollides per la Llei d'Igualtat de Tracte i No Discriminació de Catalunya.

Les **discriminacions en l'àmbit laboral** es posicionen en el sisè lloc amb el 8% dels

casos en els quals s'ha iniciat un procés de denúncia i reparació, cosa que suposa 10 casos nous, igual nombre que l'any 2022.

La resta dels casos nous assumits es distribueix entre les tipologies de **discriminacions i abusos perpetrats per agents de seguretat privada**, amb 6 casos nous, i **discriminacions en l'accés i exercici de prestacions de serveis públics**, amb 7 casos nous.

Com cada any, aquest informe pretén visibilitzar no sols aquells casos que hem pogut recollir gràcies a les persones, famílies i col·lectives que s'han acostat al Servei d'Atenció i Denúncia de SOS Racisme Catalunya, sinó també tots aquells que no. I, per respondre a allò que manifesten els qui han denunciat com a principal motor, acompanyar en la cerca de transformació i reparació col·lectiva a partir dels casos individuals.

Les vies d'intervenció en els casos nous

ELEMENT CENTRAL DE LA RESOLUCIÓ DEL CAS EN FUNCIÓ DE LA TIPOLOGIA (CASOS NOUS EL 2023)

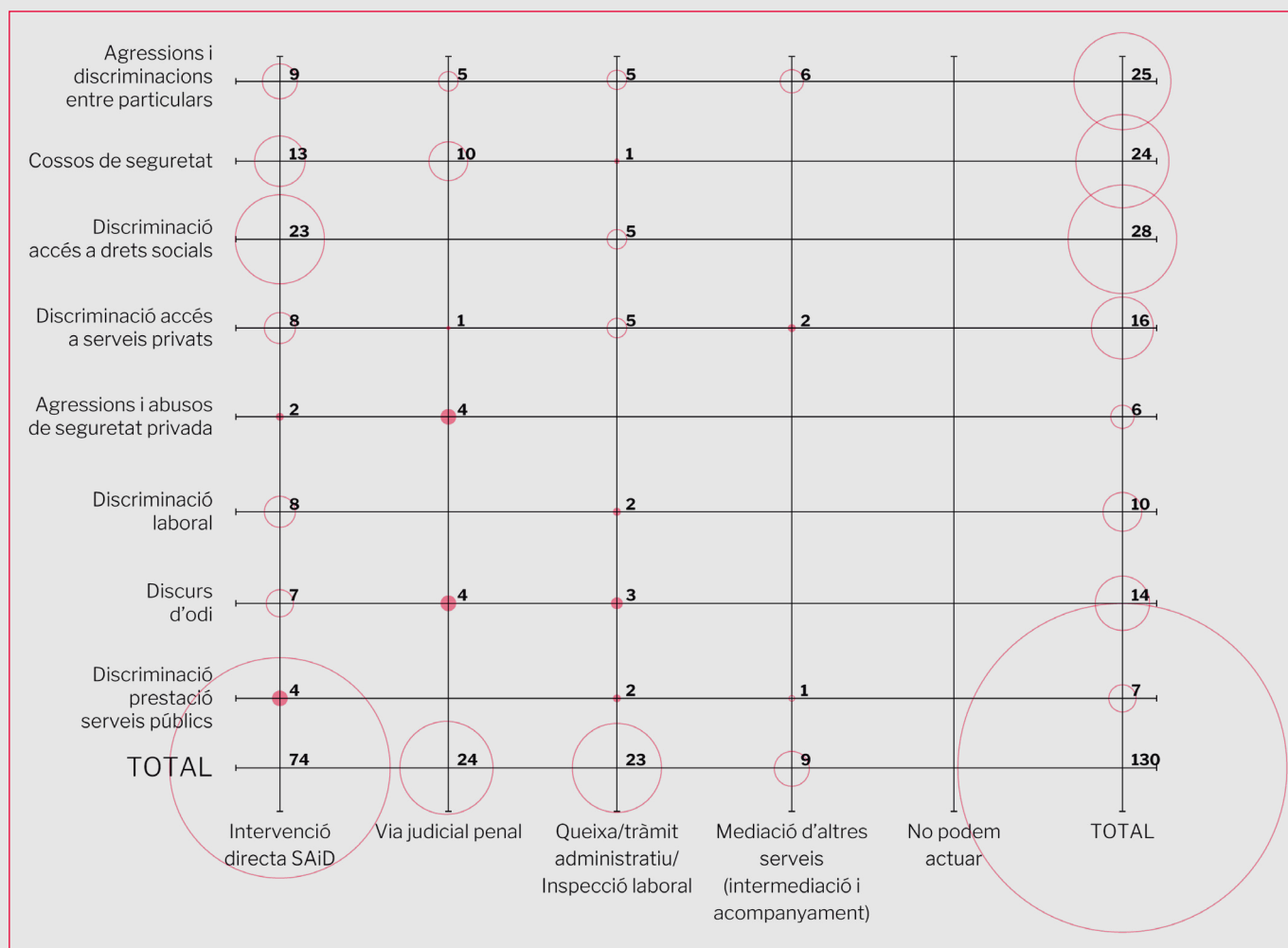

FIGURA 7

Aquest apartat té l'objectiu d'explicar tant quantitativament com qualitativament les vies d'intervenció que a fins didàctics i comparatius hem dividit en 5 categories i a través de les quals gestionem els casos que se'ns presenten.

El total de 130 casos assumits aquest any 2023 es distribueixen en 4 vies: intervenció directa per al 57%, via judicial per al 18%, via administrativa que inclou inspecció laboral (18%) i la intermediació i acompanyament cap a serveis de mediació (7%). Enguany, a més, no hi ha hagut cap cas en què no puguem fer alguna acció d'acompanyament.

La tendència quant a la prioritització i la possibilitat d'aconseguir la reparació a través de la que anomenem **via d'intervenció directa** continua creixent, aquest any més d'un 10%. Això significa que durant l'any 2023 hem atès 23 casos més a través d'aquesta via que en el 2022 i que és la via d'abordatge majoritària dels últims 4 anys.

La raó principal és **l'acompanyament psicossocial de perspectiva comunitària** que s'inclou en aquesta mena de gestió i és l'element central de la via per la qual acompanyem el 15% del total dels casos nous, majoritàriament sobre discriminació en els drets socials i també de cossos de seguretat pública.

Tot això implica no sols una dedicació major fonamentada en la complexitat de cadascuna de les situacions en particular, sinó una necessitat imperiosa de comptar amb nous recursos humans per tal de sostenir aquesta decisió política a partir de les necessitats identificades. Aquests recursos no sols són imprescindibles per a l'atenció i disseny de l'estratègia d'acompanyament a partir d'una necessitat puntual, sinó per a l'execució i també per a la pedagogia sobre les possibilitats de mesurament de resultats.

Creiem que aquesta necessitat és també una qüestió emergent a causa de l'alt nivell d'impunitat i no percepció del racisme quan es tracta de les vies formals d'intervenció.

A través d'aquesta via, i en part també sota les indicacions de la Llei 19/2020 d'Igualtat de Tracte i No Discriminació, estem tenint cada vegada més la possibilitat d'involucrar les administracions públiques en els processos de denúncia o reparació. Això facilita la realització de més intervencions directes i la possibilitat de trobades amb institucions com ajuntaments, serveis o policies locals implicades, els quals solen ser reparadors per als denunciants. El fet que administracions, en alguns casos perpetradores de la discriminació, estiguin almenys disposades a escoltar, se sol percebre com un al·licient que a través de la mateixa lluita es pot incidir en la transformació social.

Tant en el que s'ha esmentat anteriorment com en moltes situacions de racisme escolar, una altra manera important d'incidència i afavoriment del canvi és posar a disposició el nostre acompanyament de processos o formacions. Encara que són poques les vegades en què es tradueix en una demanda efectiva, suposen un punt d'inflexió per als agents involucrats i atorguen sentit al nostre treball, en corroborar la importància i la utilitat de l'enfocament restauratiu.

La **via directa de metodologia pròpia** és també un element clau per a la cura de la revictimització i indefensió que generen altres sistemes de justícia i de gestió de conflicte, a partir de la creativitat per trobar camins allà on la voluntat política no arriba.

La via penal ha estat la intervenció principal en el 18% dels casos nous. És un percentatge que continua disminuint, ja que l'any 2022 representava el 25%.

És important recalcar que, en gairebé cada moment juridicopenal, reafirmem la nostra posició que el sistema penal no sols no és un espai de reparació del dany, sinó que també és una de les principals fonts de revictimització per a aquells que pateixen violència racista. No obstant això, quan el delictes comès compleix els requisits de prova i expectatives que el sistema exigeix, creiem que és necessari utilitzar aquesta via com un mitjà exemplar i regulador per combatre la impunitat amb què els agressors solen moure's dins del procés.

També de moment és l'única via capaç de compensar les persones víctimes a través de la presa de mesures dràstiques, com la imposició de penes de presó per als agressors, el cessament de l'activitat professional des de la qual s'ha actuat, recursos com a ordres de restricció i allunyament, compensació econòmica de responsabilitat civil, i el reconeixement del delictes i la seva motivació enfront del jutge, lletrats, societat civil i, sobretot, la víctima.

Troblem a faltar en aquest sentit el treball des del sistema penal amb la persona víctima, posant a la seva disposició ajuda, protecció, un abordatge medicoforenses adequat, i la dedicació de mitjans per a la seva recuperació emocional.

Una altra diferència respecte de l'any passat és que, en els casos relacionats amb els **cossos de seguretat pública**, hem pogut representar dues persones en la seva acusació, sense necessitat de defensar-les.

En el 2022, a més d'exercir com a acusació particular, també vam haver de representar defensa a causa d'una contradenúncia en cada cas.

Com a situació notable, també hem aconseguit exercir **l'acusació popular** en un cas contra un discurs d'odi racista en propaganda política, malgrat els obstacles que el sistema imposa a entitats o moviments de base per exercir aquest dret. Aquesta situació representa una vulneració en l'exercici d'aquest dret fonamental, especialment protegit per ser part del dret a la tutela judicial efectiva. A més, és una potencial via de lluita contra agressions col·lectives en què no poden identificar-se danys particulars.

Per **via administrativa** hem gestionat un altre **18% de casos**, cosa que també representa una disminució des de l'any anterior.

Quant a aquesta via d'intervenció, és fonamental l'ús que estem fent de la Llei 19/2020 d'Igualtat de Tracte i No Discriminació, que cobreix els àmbits de treball del SAiD i perquè no sols contempla sanció, sinó que també afavoreix la realització de trobades restauratives i accés a acompanyament psicològic. Aquesta normativa ha suposat l'acció i intervenció en casos per als quals -si aquesta no existís- només podríem optar a demanar explicacions al perpetrador sense que tingui l'obligació de respondre, però no arribar a sancions que d'alguna manera signifiquin un posicionament sobre el reconeixement del caràcter racista d'unes certes violències.

Fins i tot ens permet nous escenaris com denunciar discurs d'odi en cartells signats per partits polítics o en premsa, no punibles penalment.

Els resultats d'aquest marc d'actuació són en general satisfactoris, ja que les persones se senten en part reparades, encara que queden moltes qüestions a resoldre, com els terminis no realistes de prescripció, o la manca de reparació en termes econò-

mics o materials. Això últim no és en principi una motivació per denunciar, encara que valorem que si existeixen reparacions econòmiques a víctimes de determinades violències, aquestes reparacions han d'estar igualment disponibles i ser imposables en casos de discriminació racista.

Des del SAiD, a més, acompanyem en **processos de mediació facilitats pels serveis públics** i enguany això ha augmentat d'un 5% a un 7%. El tipus de casos ha estat majoritàriament sobre agressions entre particulars (6), dues de discriminació en l'accés a serveis privats, i un de discriminació en la prestació de serveis públics.

En aplicar-se en situacions entre particulars, aquest procés no ens resulta efectiu, ja que és habitual que la part agressora no accedeixi a la mediació, condició necessària per poder iniciar-la. En aquest sentit, la fallada que trobem en la gestió de conflictes per aquesta via és que els serveis públics no compten amb una estratègia dirigida a la reparació més enllà d'aquest punt, i en realitzar-se sobretot en contextos veïnals, educatius i laborals, tenen un impacte profund en la cohesió social i el benestar de les persones víctimes. Aleshores, més enllà de l'agressió, veuen afectat l'exercici d'uns altres dels seus drets, la garantia dels quals també és responsabilitat de l'administració.

A través de qualsevol d'aquestes vies treballlem per fer de l'acompanyament i el suport de l'entitat i la societat antiracista un espai de reparació en si mateix, atès que en general la restitució del dret vulnerat no s'aconsegueix.

La intervenció des de la **justícia restaurativa** és una via que continuem reforçant i intentant promoure. És una aposta important perquè requereix molta més dedicació i recursos, a més de professionals amb una formació específica, però alhora propicia un sentit de reparació del dany que no podem deixar de costat. Enguany hem acompanyat 8 processos d'aquest tipus, principalment

en els àmbits educatius i de temps lliure, i també en el marc d'actuacions d'ajuntaments o de cossos policials.

Un any més, ens enfrontem a un sistema al qual li costa identificar, legitimar i dimensionar el racisme com una qüestió que afecta a totes, que és real, social, estructural, travessa tots els eixos possibles i pot ser, i és, també exercit per aquells responsables de garantir drets i oportunitats.

Com reivindiquem en altres treballs i en la nostra activitat diària, la **manca d'identificació del racisme i les mancances en el seu abordatge en són una reproducció i el perpetuen.**

Part de la nostra missió és sostenir una lluita profunda, efectiva, reparadora i representativa, abordant també totes aquelles situacions marginades. I no sols des d'una reparació del dany, que moltes vegades és impossible, sinó des del reconeixement de les mateixes estratègies d'afrontament i resiliència que tenen les persones i comunitats potencialment travessades pel racisme.

Perfil de les persones ateses segons els casos nous

Situació administrativa. Respecte al perfil de persones víctimes dels casos nous atesos, el 2023 ens trobem amb un 43% de persones estrangeres en situació regular i un 35% de nacionalitat espanyola.

Per tant, enguany és la segona vegada que la categoria més gran no és la de persones amb nacionalitat espanyola. Les persones amb nacionalitats estrangeres sumen un total del 65%.

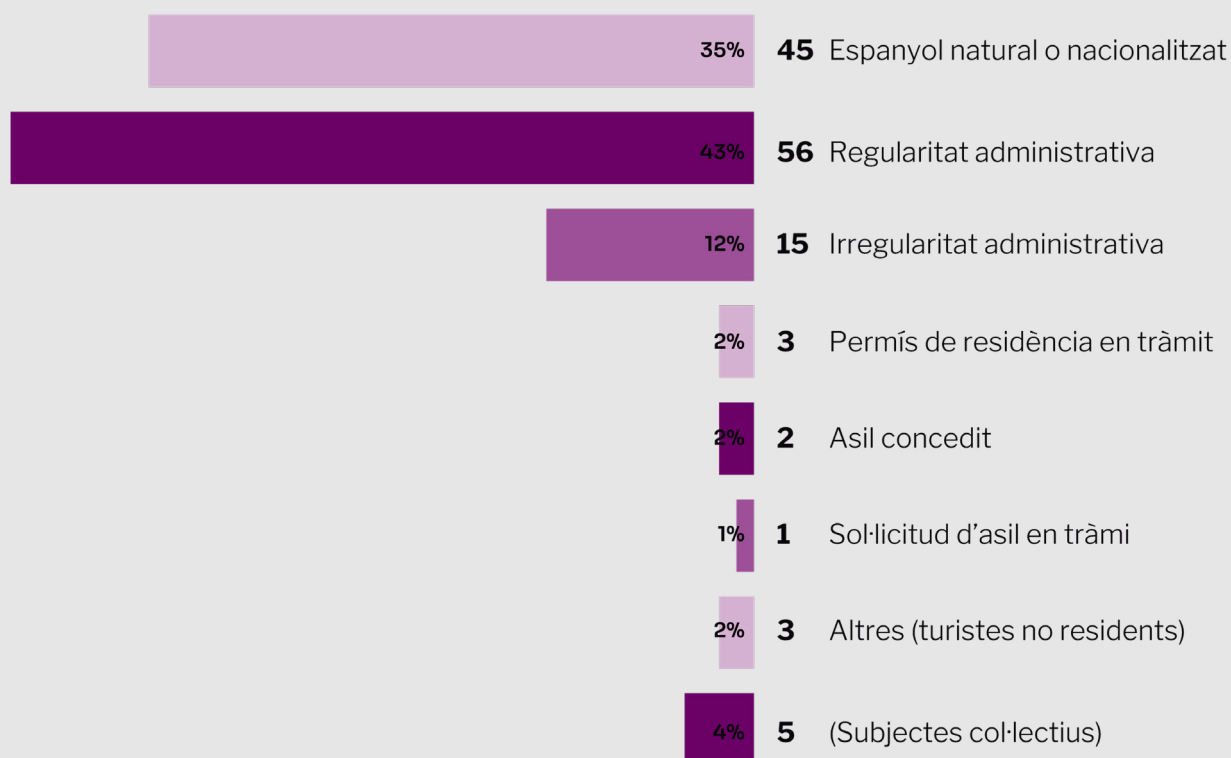
Del total de casos gestionats (nous i oberts des d'anys anteriors), un 80% es troben en situació de regularitat administrativa, sent un 36% espanyols i un 44% estrangers.

És important, com sempre, remarcar que només un 12% de les persones es troben

en situació d'irregularitat administrativa. Encara que aquest percentatge ha augmentat respecte a l'any passat i ho fa progressivament, torna a ser una dada especialment preocupant. No arribar a aquest grup especialment vulnerabilitzat és una cosa que ens preocupa dia a dia i orienta a la cerca de maneres per aconseguir-ho. Al mateix temps, continuem exigint a les administracions que assumeixin la seva responsabilitat.

És especialment significatiu assenyalar que dins d'aquest últim grup de persones es troben alguns menors d'edat que, malgrat estar sota tutela i/o guarda de la DGAIA, no estan si més no en procés de tramitació dels seus permisos de residència. Això representa una *violació greu tant de l'obligació de l'administració com dels drets del nen.*

SITUACIÓ ADMINISTRATIVA DE LES PERSONES VÍCTIMES

130 situació administrativa de les persones víctimes

Gènere

Quant a la distribució per gènere, es manté durant el segon any consecutiu que la majoria de les persones que contacten amb el SAiD són dones (52%). Per contra, les persones que s'han acostat al servei que responen al gènere masculí són un 45%.

La categoria de gènere s'ha construït per l'expressió de la persona. Les categories d'home i dona poden ser constituïdes per persones CIS i trans, encara que en la seva gran majoria són les primeres.

Malgrat que enguany hem reforçat el treball per arribar a persones amb altres identitats i expressions de gènere, encara no hem aconseguit aquest objectiu. És crucial destacar que aquestes persones també formen part d'un grup especialment vulnerable i marginat, i de vegades estan exposades a violències més crues.

Origen.

Enguany han denunciat persones de més de 30 nacionalitats diferents, sent la més nombrosa l'espanyola (34%).

Quant a l'origen de les persones víctimes dels casos nous assumits, els percentatges han canviat significativament; l'origen més freqüent és el de persones amb arrels a Llatinoamèrica i el Carib amb un 35%, li segueixen les regions oriental, occidental, austral i central d'Àfrica amb un 23% i, en tercer lloc, un 22% de persones amb orígens al Magreb – que fins a enguany era l'origen majoritari.

Les persones asiàtiques representen un 3% del total de casos assumits, percentatge que es manté.

També va haver-hi un augment significatiu quant a les persones d'origen europeu, que es dupliquen, representant un 15% del total; 1 d'elles gitana, i 3 (2%) amb origen en països d'Europa de l'est.

59 Home
45%

67 Dona
52%

4 Subjecte col·lectiu
o afecta la generalitat població
3%

0 No binari
0%

Categoria	Nombre de persones	Porcentatge
Home	54	45%
Dona	67	52%
Subjecte col·lectiu o afecta la generalitat població	4	3%
No binari	0	0%

CASOS

REALS

7 | CASOS REALS

RACISME EN EL SISTEMA EDUCATIU. UN COL·LEGI D'ESPLUGUES DE LLOBREGAT.

L A VÍCTIMA

María és de Paraguai i el seu fill Carlos, de nou anys, té nacionalitat espanyola. Carlos va començar el curs més tard, al gener de 2023, perquè va estar a Paraguai de viatge. Per carnestoltes, María va notar que el seu fill arribava rar i trist de l'escola. Però Carlos no li explicava el perquè. A la nit, el nen li va explicar a l'àvia, que també viu amb ells a casa, que sentia molt de dolor i que volia ensenyar-li una cosa: es va pujar els pantalons per ensenyar-li les cames. Les tenia totes plenes de blaus. Tenia com vuit o nou cops.

"Com t'has fet aquests cops?"

"M'ho ha fet un company."

María va portar el nen a l'hospital Sant Joan de Déu, on el van examinar i van comptar 19 cops i hematomes visibles. Després d'examinar-lo, el metge va fer un comunicat judicial i li va dir a la María que anés a denunciar l'agressió als Mossos d'Esquadra.

ELS AGRESSORS

Durant el temps de l'esbarjo, dos nens, companys de la seva classe, es van acostar al Carlos. Li van dir que es tragués la seva jaqueta, que l'amagarien. Carlos es va resistir, amb la qual cosa els dos companys van començar a donar-li puntades mentre li cridaven:

"Paraguaià de merda!"

"Aquest no és el teu país, ves-te'n d'aquí!"

Carlos no ha tornat a l'escola, perquè havia de recuperar-se i també perquè tenia por que el tornessin a agredir. María tampoc vol que hi vagi, perquè l'escola no va fer res per protegir-lo. A més, la mare d'un dels nens agressors és la delegada del grup de mares i pares.

L'ESCOLA

En un intent de buscar suport, María va enviar les fotos de les cames i el comunicat mèdic de Carlos al grup de mares de l'escola. Immediatament la van expulsar del grup, amb l'argument que no estava permès parlar d'aquests temes.

D'altra banda, l'escola va organitzar una reunió en la qual només es va citar als pares delegats d'aquest curs (entre els quals es trobava la mare de l'agressor). Van enviar una nota de l'escola als pares dient que no es podia parlar de temes personals per grups de *whatsapp*.

Des de l'escola tampoc van prendre cap mesura referent a l'agressió, així que la María va tenir una reunió amb l'escola, en què la direcció de l'escola li va dir que el millor era passar pàgina. A més, li van mostrar un informe on deia que el que havia succeït era part del procés d'integració del nen. María va demanar que es parés aquesta situació, però el Cap d'estudis va respondre que no hi havia res que es pogués fer.

La resposta de l'escola és que la família de l'agressor és irreprotxable.

L'escola també va sancionar els dos nens, el

Carlos i un dels agressors, i els va expulsar del menjador.

María va enviar una nota al Departament d'Educació explicant el que passava i per què Carlos no estava anant a escola. El Departament va respondre que no els constava que Carlos no anés a classe, ja que l'escola no havia notificat l'absència.

El jutjat de primera instància va arxivar la notificació de l'hospital i va informar la María que, per a desarxivar-la, necessitaria un advocat. Van citar la María a l'escola perquè signés que el nen no tenia autorització per sortir al pati (i així desresponsabilitzar-se del que havia succeït).

